

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)
den 21 september 2006 *

Innehållsförteckning

Bakgrund till tvisten	I - 8771
Talan vid förstainstansrätten och den överklagade domen	I - 8774
Parternas yrkanden vid domstolen	I - 8775
Grunderna för överklagandet	I - 8776
Överklagandet	I - 8777
Den första grunden: Åsidosättande av principen om en rimlig tidsfrist	I - 8777
Parternas argument	I - 8777
Domstolens bedömning	I - 8782
Den andra grunden: Påståendet att friande bevis från tiden efter den skriftliga varningen hade underkänts	I - 8789
Parternas argument	I - 8789
Domstolens bedömning	I - 8790
— Inledande synpunkter	I - 8790
— Prövning av den andra grunden	I - 8791
Den tredje grunden: Förstainstansrättens bedömning av kommissionens bevis om hur länge det kollektiva exklusiva handelsavtalet hade varat	I - 8793
Parternas argument	I - 8793
Domstolens bedömning	I - 8795

* Rättegångsspråk: nederländska.

Den fjärde grunden: Förstainstansrättens bedömning av FEG:s argument i fråga om de samordnade förfarandena om priser	I - 8799
Den fjärde grundens första del: Kvalificeringen av de samordnade förfarandena om priser som en enda och fortlöpande överträdelse	I - 8799
— Parternas argument	I - 8799
— Domstolens bedömning	I - 8800
Den fjärde grundens andra del: Standardrabatter för försäljning av elektroteknisk installationsmateriel till skolor	I - 8802
— Parternas argument	I - 8802
— Domstolens bedömning	I - 8803
Den fjärde grundens tredje del: Förfarandet vid produktkommittén "tråd och kabel" och övriga fall med påstått informationsutbyte ERROR.FOLIOI	- 8803
— Parternas argument	I - 8805
— Domstolens bedömning	I - 8806
Den fjärde grundens fjärde del: Det bindande beslutet om fasta priser och det bindande beslutet om publikationer	I - 8809
— Parternas argument	I - 8809
— Domstolens bedömning	I - 8811
Den fjärde grundens femte del: Den åtgärd genom vilken FEG riktade prisrekommendationer till sina medlemmar	I - 8814
— Parternas argument	I - 8814
— Domstolens bedömning	I - 8817
Den femte grunden: FEG:s ansvar för utvidgningen av det kollektiva exklusiva handelsavtalet	I - 8819
Parternas argument	I - 8819
Domstolens bedömning	I - 8821
	I - 8767

Den sjätte grunden: Fastställandet av hur länge de överträdelse som kommissionen hade tillskrivit FEG hade pågått	I - 8824
Parternas argument	I - 8824
Domstolens bedömning	I - 8825
Den sjunde grunden: Yrkandet att böterna skall sättas ned	I - 8825
Parternas argument	I - 8825
Domstolens bedömning	I - 8827
Rättegångskostnader	I - 8829

I mål C-105/04 P,

angående ett överklagande enligt artikel 56 i domstolens stadga, som ingavs den 26 februari 2004,

Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied, Haag (Nederländerna), företrädd av E. Pijnacker Hordijk och M. De Grave, advocaten,

sökande,

i vilket de andra parterna är:

Technische Unie BV, Amstelveen (Nederländerna), företrädd av P. Bos och C. Hubert, advocaten,

sökande i första instans,

Europeiska gemenskapernas kommission, företrädd av W. Wils, i egenskap av ombud, biträdd av H. Gilliams, advocaat, med delgivningsadress i Luxemburg,

svarande i första instans,

CEF City Electrical Factors BV, Rotterdam (Nederländerna),

CEF Holdings Ltd, Kenilworth (Förenade kungariket),

företrädna av J. Stuyck, C. Vinken-Geijselaers och M. Poelman, advocaten, med delgivningsadress i Luxemburg,

intervenienter i första instans,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden P. Jann samt domarna K. Schiemann (referent), N. Colneric, E. Juhász och E. Levits,

generaladvokat: J. Kokott,
justitiesekreterare: förste handläggaren M. Ferreira,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 22 september 2005,

och efter att den 8 december 2005 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- ¹ Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied (nederländsk federation för grossisthandel med elektrotekniska varor) (nedan kallad FEG) har genom sitt överklagande yrkat att domstolen skall upphäva den dom som meddelades av Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt den 16 december 2003 i de förenade målen T-5/00 och T-6/00, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied och Technische Unie mot kommissionen (REG 2003, s. II-5761) (nedan kallad den överklagade domen), eller att den i vart fall skall upphäva domen i den del den avser mål T-5/00. Genom

denna dom ogillade förstainstansrätten FEG:s talan om ogiltigförklaring av kommissionens beslut 2000/117/EG av den 26 oktober 1999 om ett förfarande enligt artikel 81 i EG-fördraget (Ärende IV/33.884 — Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied och Technische Unie) (FEG och TU) (EGT L 39, 2000, s. 1) (nedan kallat det ifrågasatta beslutet).

Bakgrund till tvisten

- 2 Bolaget CEF Holdings Ltd, en grossist i elektroteknisk materiel i Förenade kungariket, och dess dotterbolag CEF City Electrical Factors BV, som bildats för moderbolagets etablering i Nederländerna (nedan gemensamt kallade CEF), ingav den 18 mars 1991 ett klagomål till Europeiska gemenskapernas kommission. Klagomålet avsåg deras svårigheter att göra inköp i Nederländerna.
- 3 Detta klagomål riktade sig mot tre företagssammanslutningar som är verksamma på den nederländska marknaden för elektroteknik. Dessa sammanslutningar var, utöver FEG, Nederlandse Vereniging van Alleenvertegenwoordigers op Elektrotechnisch Gebied (nederländsk förening för exklusiva återförsäljare inom det elektrotekniska området) (nedan kallad NAVeG) och Unie van Elektrotechnische Ondernemers (union av elektrotekniska företag) (nedan kallad UNETO).
- 4 Genom klagomålet klandrade CEF de tre sammanslutningarna och deras medlemmar för att ha ingått kollektiva avtal om ömsesidig ensamrätt på alla nivåer inom distributionsnätet för elektroteknisk materiel i Nederländerna. Det var därför nästan omöjligt för en grossist i elektroteknisk materiel att etablera sig på den nederländska marknaden utan att vara medlem i FEG. Tillverkarna och deras

handelsagenter eller importörer levererade således endast elektroteknisk materiel till medlemmarna i FEG och det var enbart från medlemmarna som installatörerna gjorde sina inköp.

- 5 CEF utvidgade därefter, åren 1991 och 1992, sitt klagomål till att även omfatta avtal mellan FEG och dess medlemmar angående priser och prisnedsättningar, avtal som syftade till att hindra CEF från att delta i vissa projekt, samt vertikala prisavtal mellan vissa tillverkare av elektroteknisk materiel och grossister som är medlemmar i FEG.
- 6 Efter det att kommissionen den 16 september 1991 hade sänt en skriftlig varning till FEG och dess medlemmar (nedan kallad den skriftliga varningen) samt vid flera tillfällen begärt upplysningar av FEG, och efter det att dess tjänstemän hade genomfört undersökningar av de samordnade förfaranden som medlemmarna i FEG påstods ha gjort sig skyldiga till, skickade kommissionen den 3 juli 1996 sina invändningar till FEG och sju av dess medlemmar, däribland Technische Unie BV (nedan kallad TU). Ett förhör ägde rum den 19 november 1997, i närvaro av samtliga mottagare av meddelandet om invändningar samt CEF.
- 7 Den 26 oktober 1999 antog kommissionen det ifrågasatta beslutet, i vilket följande slås fast:
 - FEG har överträtt artikel 81.1 EG genom att på grundval av en överenskommelse med NAVEG och genom ett samordnat förfarande med leverantörer som inte representeras i NAVEG ingå ett kollektivt exklusivt handelsavtal som avser att hindra leveranser till icke-FEG-medlemmar (artikel 1 i det ifrågasatta beslutet).

- FEG har överträtt artikel 81.1 EG genom att direkt och indirekt begränsa sina medlemmars frihet att självständigt fastställa sina försäljningspriser. Så har gjorts på grundval av det bindande beslutet om fasta priser, det bindande beslutet om publikationer, spridning av prisrekommendationer till medlemmarna om brutto- och nettopriser och genom att FEG var ett forum för medlemmarnas diskussioner om priser och rabatter (artikel 2 i det ifrågasatta beslutet).
 - TU har överträtt artikel 81.1 EG genom att ta aktiv del i de överträdelser som anges i artiklarna 1 och 2 i det ifrågasatta beslutet (artikel 3 i beslutet).
- 8 FEG och TU ålades böter på 4,4 respektive 2,15 miljoner euro för de överträdelser som avses i föregående punkt (artikel 5 i det ifrågasatta beslutet).
- 9 Med hänsyn till att förfarandet blev utdraget (102 månader) beslutade kommissionen emellertid på eget initiativ att sätta ned böterna med 100 000 euro. I detta hänseende anges i det ifrågasatta beslutet följande:
- ”152. ... Kommissionen medger att förfarandet i fråga som inleddes 1991, är utdraget. Orsakerna är flera, av vilka en del är att finna hos kommissionen och en del hos parterna. Om kommissionen kan lastas för detta, medger den sitt ansvar.

153. Av detta skäl minskar kommissionen bötesbeloppet [från 4,5 miljoner] till 4,4 miljoner euro för FEG och [från 2,25 miljoner] till 2,15 miljoner euro för TU.”

Talan vid förstainstansrätten och den överklagade domen

- ¹⁰ Genom ansökan som inkom till förstainstansrätten den 14 januari 2000 (T-5/00) väckte FEG talan om i första hand ogiltigförklaring av det ifrågasatta beslutet, i andra hand ogiltigförklaring av artikel 5.1 däri, eller om att de böter som FEG hade påförts skulle sättas ned till 1 000 euro.
- ¹¹ Genom ansökan som inkom till förstainstansrätten samma dag (T-6/00) väckte TU talan med samma föremål som den som väckts av FEG.
- ¹² Ordföranden på förstainstansrättens första avdelning gav genom beslut av den 16 oktober 2000 CEF tillstånd att intervensera till stöd för kommissionens yrkanden.
- ¹³ FEG:s talan och TU:s talan, vilka hade förenats vad gäller det muntliga förfarandet och domen, ogillades genom den överklagade domen. Det slogs fast att FEG och TU skulle bära sina rättegångskostnader och ersätta kommissionens och intervenienternas rättegångskostnader vid den första instansen i vart och ett av de mål som respektive sökande hade anhängiggjort.

Parternas yrkanden vid domstolen

14 FEG har i sitt överklagande yrkat att domstolen skall

- upphäva den överklagade domen, eller i vart fall upphäva domen i den del den avser mål T-5/00, och meddela ett nytt avgörande genom att helt eller delvis ogiltigförklara det ifrågasatta beslutet eller i vart fall förordna om en väsentlig nedsättning av de böter som FEG ålagts, eller
- upphäva den överklagade domen, eller i vart fall upphäva domen i den del den avser mål T-5/00, och återförvisa detta mål till förstainstansrätten, och
- förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna vid de två instanserna.

15 Kommissionen har yrkat att domstolen skall

- avvisa, eller i vart fall ogilla, överklagandet i dess helhet, och
- förplikta FEG att ersätta rättegångskostnaderna.

Grunderna för överklagandet

- ¹⁶ Till stöd för sitt överklagande har FEG åberopat sju grunder, som avser åsidosättande av
- principen om en rimlig tidsfrist, eftersom förstainstansrätten slog fast att den omständigheten att det administrativa förfarandet blev utdraget inte kunde medföra ogiltigförklaring av det ifrågasatta beslutet,
 - principen om att en person skall presumeras vara oskyldig och motiverings-skyldigheten, eftersom förstainstansrätten inte ansåg att vissa handlingar, vilka hade avfattats efter det att den skriftliga varningen hade skickats, utgjorde friande bevis,
 - artikel 81.1 EG och motiveringsskyldigheten, eftersom förstainstansrätten ansåg att kommissionen hade lagt fram rimliga bevis för hur länge det kollektiva exklusiva handelsavtal som påtalades hade varat,
 - artikel 81.1 EG och motiveringsskyldigheten, eftersom förstainstansrätten inte prövade FEG:s argument om prisavtal eller återgav dessa argument felaktigt,
 - motiveringsskyldigheten med avseende på frågan huruvida FEG kan göras ansvarig för den påstådda utvidgningen av det kollektiva exklusiva handelsavtalet till att även omfatta andra leverantörer än medlemmarna i NAVEG,

- artikel 15.2 i rådets förordning nr 17 av den 6 februari 1962 Första förordningen om tillämpning av fördragets artiklar [81] och [82] (EGT 13, s. 204) eller proportionalitetsprincipen vid fastställandet av böterna och motiveringsskyldigheten, eftersom förstainstansrätten slog fast att FEG och TU inte kunde vinna framgång med sina argument om hur länge överträdelserna hade pågått,

- artikel 15.2 i förordning nr 17 eller proportionalitetsprincipen vid fastställandet av böterna och motiveringsskyldigheten, eftersom förstainstansrätten slog fast att FEG och TU inte hade lämnat någon uppgift som motiverade att böterna sattes ned, trots att det administrativa förfarandet blev utdraget.

Överklagandet

Den första grunden: Åsidosättande av principen om en rimlig tidsfrist

Parternas argument

- 17 FEG har hävdat att kommissionen enligt en allmän gemenskapsrättslig princip är skyldig att iaktta en rimlig tidsfrist vid antagandet av dess beslut. Förstainstansrätten åsidosatte principen när den, i punkt 94 i den överklagade domen, drog slutsatsen att sökandena inte kunde vinna någon framgång med argumenten att en rimlig tidsfrist hade åsidosatts och att den omständigheten att det administrativa förfarandet blev utdraget inte kunde leda till att det ifrågasatta beslutet skulle ogiltigförklaras.

- 18 FEG har gjort gällande att det enligt fast rättspraxis skall göras åtskillnad mellan å ena sidan utredningsskedet och å andra sidan perioden från det att kommissionen har skickat meddelandet om invändningar till dess att den antar sitt beslut.
- 19 Vad beträffar utredningsskedet har förstainstansrätten, i punkt 79 i den överklagade domen, felaktigt framhållit att enbart den omständigheten att detta skede i det administrativa förfarandet drar ut på tiden inte i sig kan utgöra en kränkning av rätten till försvar, eftersom de berörda i ett förfarande som rör gemenskapens konkurrenspolitik inte är föremål för någon formell anklagelse förrän de har erhållit meddelandet om invändningar.
- 20 FEG har även bestritt förstainstansrättens tolkning av den rättspraxis som har utvecklats vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna angående utgångspunkten för den rimliga tidsfrist som avses i artikel 6.1 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som undertecknats i Rom den 4 november 1950, en tidsfrist som enligt förstainstansrätten ”börjar ... löpa från och med den tidpunkt då en person anklagas för brott” (se punkt 79 i den överklagade domen).
- 21 FEG har av nämnda rättspraxis, till skillnad från vad förstainstansrätten slagit fast, slutit sig till att den rimliga tidsfristen börjar löpa antingen från och med juni månad år 1991, då kommissionen skickade den första begäran om upplysningar till sökanden och informerade denne om innehållet i CEF:s klagomål, som hade fogats till och var orsaken till begäran, eller senast den 16 september 1991, då kommissionen sände den skriftliga varningen.
- 22 FEG har dessutom hävdatt att det av punkt 87 i den överklagade domen följer att förstainstansrätten inte uppmärksammade vilken slags svårigheter som uppkom till följd av att förfarandet blev utdraget. FEG har påtalat det omöjliga i att, under omständigheterna i ett så utdraget förfarande, kontakta de berörda för att utverka

klargöranden beträffande vissa punkter i protokoll och andra handlingar avseende styrelsemöten vid de berörda företagen, eftersom omsättningen var stor i fråga om företagens styrelseledamöter och personal. Det rör sig inte om förlorade bevis, såsom förstainstansrätten felaktigt angav i nämnda punkt 87.

- 23 FEG har vidare påpekat att det var extremt svårt, om inte omöjligt, för den att försvara sig på ett effektivt sätt, eftersom de flesta händelserna ägde rum så långt tillbaka i tiden att ingen av de direkt berörda har ett tillräckligt klart minne av händelserna.
- 24 FEG har slutligen hävdats att förstainstansrätten helt bortsåg från det intresse sökanden hade av en snabb utgång av förfarandet, eftersom dess överlevnad var direkt hotad av denna tvist. Efter det att det ifrågasatta beslutet hade antagits kunde FEG inte bedriva någon verksamhet och dess medlemmar hade minskat i antal, från 60 till 19.
- 25 Kommissionen har gjort gällande att den första grunden bygger på ett missförstånd av innehållet i punkt 79 i den överklagade domen, vilken skall läsas tillsammans med punkterna 77 och 78, som den följer efter.
- 26 Enligt kommissionen konstaterade förstainstansrätten, i punkt 77 i den överklagade domen, att det administrativa förfarandets första skede var utdraget. Förstainstansrätten tog följaktligen hänsyn till förfarandets första skede i sin bedömning av huruvida den tidsfrist som löpte mellan de första handlingarna i förfarandet och antagandet av det ifrågasatta beslutet var rimlig.

- 27 Kommissionen har hävdats att förstainstansrätten, genom att anse att såväl det administrativa förfarandets första som dess andra skede var utdragna och därefter pröva huruvida ett sådant överskridande av en rimlig tidsfrist hade kränkt FEG:s rätt till försvar, agerade i enlighet med domstolens rättspraxis, enligt vilken den omständigheten att orimligt lång tid har förflutit mellan utredningens olika skeden inte automatiskt innebär att principen om en rimlig tidsfrist har kränkts. Det krävs dessutom att de berörda företagen visar att den orimligt långa tiden har kränkt rätten till försvar (dom av den 15 oktober 2002 i de förenade målen C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P–C-252/99 P och C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen, REG 2002, s. I-8375, punkterna 173–178).
- 28 Enligt kommissionen har FEG i detta mål inte lagt fram något övertygande bevis till stöd för sitt påstående att den omständigheten att det administrativa förfarandet blev utdraget har medfört en kränkning av rätten till försvar. Kommissionen har åberopat punkterna 87–92 i den överklagade domen för att visa att förstainstansrätten, vid prövningen av frågan huruvida den orimligt långa tid för nämnda förfarande som den konstaterat i detta fall hade kränkt FEG:s rätt till försvar, undersökte såväl förfarandets första som dess andra skede. Förstainstansrätten underkände var för sig de omständigheter som FEG hade åberopat för att visa att rätten till försvar hade kränkts. Underkännandet grundades på antingen konstateranden om rättsliga precisa förhållanden eller konstateranden om faktiska omständigheter, som inte kan prövas på nytt inom ramen för ett överklagande.
- 29 När det gäller den kritik med vilken FEG påtalade att förstainstansrätten inte tog hänsyn till de svårigheter som FEG ställdes inför vid insamlandet av friande bevis på grund av att det administrativa förfarandet var utdraget, har kommissionen hänvisat till punkt 87 i den överklagade domen. Det erinras däri om att enligt den allmänna försiktighetsprincipen är företagen skyldiga att tillse att de har sina böcker eller arkiv med uppgifter om verksamheten i säkert förvar, en skyldighet som gäller i ännu högre grad från och med den tidpunkt då ett företag mottar en begäran om upplysningar eller en skriftlig varning.

- 30 Vad beträffar FEG:s intresse av ett snabbt förfarande har kommissionen hänvisat till punkt 80 i den överklagade domen. Förstainstansrätten bekräftade däri uttryckligen att så snart ett företag har mottagit ett meddelande om invändningar har det ett särskilt intresse av att kommissionen mycket snabbt genomför denna del av förfarandet, dock utan att rätten till försvar inskränks. Kommissionen har gjort gällande att det var mot bakgrund av ett sådant förhållande som förstainstansrätten därefter prövade huruvida den omständigheten att en rimlig tidsfrist för förfarandet hade överskridits hade varit till men för FEG:s försvar.
- 31 Kommissionen har dragit slutsatsen att det är uppenbart att den första grunden inte kan tas upp till sakprövning, i den mån syftet med den är att ifrågasätta förstainstansrättens bedömning av faktiska omständigheter i frågan huruvida överskridandet av en rimlig tidsfrist hade hindrat FEG i förberedelsen av sitt försvar, och att det i övrigt är uppenbart att sökanden inte kan vinna framgång med denna grund, eftersom den bygger på en felaktig tolkning av den överklagade domen.
- 32 Även CEF har, i sitt svar på meddelandet om överklagandet, gjort gällande att FEG:s första grund bygger på en felaktig tolkning av den överklagade domen. Förstainstansrätten gjorde rätt när den, vid bedömningen av om tidsfristen var rimlig, undersökte den period som inleddes den dag då begäran om upplysningar skickades, det vill säga den 25 juli 1991.
- 33 CEF har, i fråga om en rimlig tidsfrist och en kränkning av rätten till försvar, hänvisat till punkt 49 i domen av den 17 december 1998 i mål C-185/95 P, Baustahlgewebe mot kommissionen (REG 1998, s. I-8417), och hävdar att förstainstansrätten inte har tillämpat ett felaktigt rättsligt begrepp genom att anse att principen om en rimlig tidsfrist inte har åsidosatts, trots att det administrativa förfarandets första skede var utdraget, såvida det inte visas att det har skett en kränkning av rätten till försvar.

- 34 CEF anser under alla omständigheter att det i detta fall rör sig om förstainstansrättens konstateranden om faktiska omständigheter, som inte kan prövas på nytt av domstolen. Det bör följaktligen slås fast att den första grunden inte kan tas upp till sakprövning eller, i vart fall, att sökanden inte kan vinna någon framgång med denna grund.

Domstolens bedömning

- 35 Iakttagandet av en rimlig tidsfrist i handläggningen av administrativa förfaranden som rör konkurrenspolitik är en allmän gemenskapsrättslig princip som säkerställs av gemenskapsdomstolen (domar av den 18 mars 1997, i mål C-282/95 P, Guérin automobiles mot kommissionen, REG 1997, s. I-1503, punkterna 36 och 37, och i det ovannämnda målet Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen, punkterna 167–171).
- 36 Det skall kontrolleras huruvida förstainstansrätten har gjort sig skyldig till en felaktig rättstillämpning genom att underkänna argumenten om att kommissionen skulle ha åsidosatt denna princip.
- 37 Till skillnad från vad FEG har påstått gjorde förstainstansrätten, vid tillämpningen av principen om en rimlig tidsfrist, en åtskillnad mellan det administrativa förfarandets två skeden, det vill säga utredningsskedet, innan meddelandet om invändningar skickas, och resten av det administrativa förfarandet (se punkt 78 i den överklagade domen).
- 38 Detta tillvägagångssätt är helt förenligt med domstolens rättspraxis. Således har domstolen, i punkterna 181–183 i domen i det ovannämnda målet Maatschappij m. fl. mot kommissionen, bland annat slagit fast att det administrativa förfarandet kan föranleda en prövning av två perioder i följd, som var och en svarar mot en egen

intern logik. Den första perioden, som omfattar tiden fram till meddelandet om invändningar, börjar löpa den dag då kommissionen, vid utövandet av den behörighet som den har fått av gemenskapslagstiftaren, vidtar åtgärder som innebär anklagelser om att en överträdelse skett och som skall göra det möjligt för kommissionen att ta ställning till det fortsatta förfarandet. Den andra perioden omfattar tiden från meddelandet om invändningar till antagandet av det slutliga beslutet. Denna period skall göra det möjligt för kommissionen att slutgiltigt ta ställning till den påtalade överträdelsen.

39 Efter att ha gjort åtskillnad mellan det administrativa förfarandets två skeden prövade förstainstansrätten huruvida vart och ett av dem hade en utdragen karaktär.

40 Beträffande det första skedet konstaterade förstainstansrätten, i punkt 76 i den överklagade domen, att det hade gått en ansevärd tid från det att den skriftliga varningen skickades till FEG den 16 september 1991, till det att kontrollerna genomfördes den 8 december 1994. Förstainstansrätten förklarade att denna tid var utdragen och en följd av kommissionens passivitet.

41 Beträffande det administrativa förfarandets andra skede konstaterade förstainstansrätten, i punkt 85 i den överklagade domen, att det gick cirka 23 månader från det att förhöret med parterna ägde rum till dess att det ifrågasatta beslutet antogs. Detta är en ansevärd tidsperiod som inte kan läggas FEG och TU till last. Förstainstansrätten drog slutsatsen att kommissionen hade överskridit den tidsfrist som normalt är nödvändig för att anta nämnda beslut.

42 Eftersom konstaterandet att den omständigheten att förfarandet var utdraget, utan att tidsåtgången kunde läggas FEG och TU till last, inte i sig är tillräcklig för att dra slutsatsen att principen om en rimlig tidsfrist har åsidosatts, bedömde förstainstans-

rätten vilken inverkan en sådan varaktighet hade på FEG:s rätt till försvar. Förutsättningen för ett sådant synsätt följer av punkt 74 i den överklagade domen. Förstainstansrätten slog däri fast att den omständigheten att en rimlig tidsfrist överskridits endast kan utgöra grund för ogiltigförklaring av ett beslut i vilket en överträdelse konstateras, då det fastställts att åsidosättandet av denna princip är till men för de berörda företagens rätt till försvar. Bortsett från detta specifika fall saknar, enligt förstainstansrätten, underlåtenheten att fatta beslut inom en rimlig tidsfrist betydelse för giltigheten av det administrativa förfarandet enligt förordning nr 17.

43 Det är fullt legitimt att tillämpa detta kriterium vid konstaterandet av huruvida principen om en rimlig tidsfrist har åsidosatts. Domstolen har nämligen, i punkt 49 i domen i det ovannämnda målet Baustahlgewebe mot kommissionen, slagit fast att om det finns något som tyder på att förfarandets varaktighet har inverkat på tvistens lösning, kan det leda till att den överklagade domen upphävs. Samma synsätt återfinns i förstainstansrättens resonemang i samband med vilket den ansåg att den omständigheten att förfarandet vid kommissionen blev utdraget skulle leda till en ogiltigförklaring av det ifrågasatta beslutet, om FEG:s rätt till försvar hade äventyrats. Denna hypotes innebär med nödvändighet att det har förekommit en möjlig inverkan på förfarandets utgång.

44 Det finns följaktligen anledning att undersöka förstainstansrättens bedömning av den påstådda kränkningen, i detta sammanhang, av FEG:s rätt till försvar.

45 Det framgår av den överklagade domen att denna undersökning inskränker sig till en bedömning av vilken inverkan den omständigheten att det administrativa förfarandets andra skede blev utdraget har haft på utövandet av FEG:s rätt till försvar. Förstainstansrätten bedömde bland annat, i punkt 93 i den överklagade domen, att den omständigheten att det administrativa förfarandet drog ut på tiden efter förhöret inte hade inverkat på FEG:s och TU:s rätt till försvar.

- 46 När det gäller det utredningsskede som föregick meddelandet om invändningar konstaterade förstainstansrätten, i punkt 79 i den överklagade domen, att enbart den omständigheten att detta skede i det administrativa förfarandet drog ut på tiden inte i sig kunde utgöra en kränkning av rätten till försvar, eftersom FEG och TU inte var föremål för någon formell anklagelse förrän de hade erhållit meddelandet om invändningar.
- 47 Denna slutsats är riktig, eftersom förstainstansrätten bedömde att det var först efter det att meddelandet om invändningar hade skickats som FEG och TU officiellt informerades om de överträdelser som kommissionen klandrade dem för till följd av sina egna undersökningar. Den bakomliggande tanken med förstainstansrättens resonemang är att det bara är under det administrativa förfarandets andra skede som de berörda företagen kan göra gällande sin rätt till försvar fullt ut, vilket inte är fallet under det skede som föregår meddelandet om invändningar, eftersom kommissionen då inte har riktat någon kritik med anledning av de överträdelser som den påstår att den har kunnat konstatera.
- 48 Genom förstainstansrättens konstaterande i punkt 79 i den överklagade domen beaktas emellertid inte den eventualiteten att den omständigheten att utredningsskedet blev utdraget kunde ha haft en inverkan på utövandet av FEG:s rätt till försvar under det administrativa förfarandets andra skede, det vill säga efter det att meddelandet om invändningar hade skickats.
- 49 Den omständigheten att det administrativa förfarandets första skede blir utdraget kan ha en inverkan på de berörda företagens framtida försvarsmöjligheter, bland annat genom att rätten till försvar blir mindre effektiv när den åberopas i ett andra skede i förfarandet. Ju mer tiden förflyter mellan en utredningsåtgärd, såsom i detta fall den skriftliga varningen, och meddelandet om invändningar, desto mer sannolikt blir det, såsom generaladvokaten påpekade i punkt 129 i sitt förslag till avgörande, att eventuella friande bevis med avseende på de överträdelser som påtalas i meddelandet inte längre kan samlas in eller att så endast svårligen kan ske, i synnerhet sådana friande bevis som utgörs av vittnen. Detta gäller bland annat till

följd av förändringar som kan uppkomma i de styrande organens sammansättning vid de berörda företagen och den omsättning som den övriga personalen vid företagen kan påverkas av. Förstainstansrätten har i sin bedömning av principen om en rimlig tidsfrist inte tillräckligt beaktat denna aspekt av genomförandet av nämnda princip.

50 Att iakttagandet av rätten till försvar utgör en grundläggande princip har understrukits vid flera tillfällen (se bland annat dom av den 9 november 1983 i mål 322/81, Michelin mot kommissionen, REG 1983, s. 3461, punkt 7). Eftersom det är av största vikt att nämnda rätt iakttas i sådana förfaranden som det förevarande är det betydelsefullt att förhindra att rätten ohjälpligt kan äventyras på grund av att ett utredningsskede blir utdraget och att denna tidsåtgång kan utgöra hinder för att skaffa fram bevis för att vederlägga ett påstående om att det har förekommit sådana beteenden som kan medföra ansvar för de berörda företagen. Av detta skäl skall prövningen av huruvida utövandet av rätten till försvar eventuellt har hindrats inte inskränkas till själva det skede under vilket denna rätt får full verkan, det vill säga det administrativa förfarandets andra skede. Bedömningen av orsaken till att rätten till försvar eventuellt blir mindre effektiv skall omfatta hela förfarandet och avse dess sammanlagda tidsåtgång.

51 Förstainstansrätten gjorde sig således skyldig till en felaktig rättstillämpning i den del den i den överklagade domen inskränkte prövningen av det påstådda åsidosättandet av rätten till försvar på grund av att det administrativa förfarandet blev utdraget till att endast omfatta förfarandets andra skede. Förstainstansrätten underlät att undersöka huruvida den utdragna tiden, som skall tillskrivas kommissionen, för hela det administrativa förfarandet, inklusive det skede som föregick meddelandet om invändningar, kunde inverka på TU:s och FEG:s framtida försvarsmöjligheter, och, särskilt, huruvida FEG hade lagt fram övertygande bevis för detta förhållande.

52 Av detta följer att överklagandet skall bifallas på FEG:s första grund i den del den avser en felaktig rättstillämpning av principen om en rimlig tidsfrist. Följaktligen skall den överklagade domen delvis upphävas, i den del det slås fast att den omständigheten att det administrativa förfarandets första skede blev utdraget inte i sig kunde utgöra en kränkning av FEG:s rätt till försvar.

- 53 I enlighet med artikel 61 första stycket i domstolens stadga skall domstolen upphäva förstainstansrättens avgörande, om överklagandet är välgrundat. Domstolen kan då antingen själv slutligt avgöra målet, om detta är färdigt för avgörande, eller återförvisa målet till förstainstansrätten för avgörande.
- 54 Eftersom frågan om den påstådda kränkningen av rätten till försvar, som undersökts med hänsyn till att det administrativa förfarandet blev utdraget, har behandlats i första instans och FEG således har haft möjlighet att göra gällande sina argument i detta hänseende, är domstolen i stånd att döma i saken.
- 55 FEG hävdade inom ramen för sin talan vid förstainstansrätten att åsidosättandet av en rimlig tidsfrist utgjorde en kränkning av rätten till försvar. På grund av tidsåtgången blev det nämligen hela tiden svårare för den att få upplysningar i fråga om kommissionens invändningar. En mycket stor majoritet av de personer som, under den period som kommissionens utredning avsåg, ingick i sammanslutningens ledning har sedan flera år inte någon plats i sammanslutningens styrande organ och en del av de tidigare ledarna har sedan dess gjort gällande sin pensionsrätt eller tjänstgör utomlands och kan inte längre kontaktas för erhållande av upplysningar.
- 56 Det skall i detta hänseende konstateras att de argument som FEG har anfört till stöd för det påstådda åsidosättandet av rätten till försvar är abstrakta och vaga. Det ankom emellertid på FEG att, till styrkande av att nämnda rätt hade kränkts, visa att dess möjligheter att vederlägga kommissionens invändningar var begränsade den dag då invändningarna skickades till den, det vill säga den 3 juli 1996, till följd av att det administrativa förfarandets första skede hade tagit orimligt lång tid.

- 57 I detta fall underlät FEG att, inom ramen för sin talan vid förstainstansrätten, precisera vilka personer som hade tjänstgjort i sammanslutningen och vars frånträde skulle ha hindrat den från att utverka klaganden angående de händelser som avses med kommissionens invändningar.
- 58 FEG har inte heller angett vilken dag nämnda personer lämnade tjänsten eller vilken natur eller betydelse som de upplysningar eller klaganden hade vilka var nödvändiga för dess försvar eller ens vilka omständigheter som gjorde det omöjligt för dessa personer att avge vittnesmål, varvid deras avsaknad skulle ha begränsat möjligheten till ett effektivt utövande av rätten till försvar.
- 59 Denna allmänna argumentering visar inte att det har förekommit ett åsidosättande av rätten till försvar, vilket kräver en undersökning av de särskilda omständigheterna i varje enskilt fall.
- 60 Det framgår av det ovan anförda att FEG:s argument om att rätten till försvar har åsidosatts inte stöds av övertygande bevis av vilka det framgår att ett sådant åsidosättande kunde följa av att det skede i det administrativa förfarandet som föregick meddelandet om invändningar blev utdraget och att möjligheterna för FEG att kunna försvara sig effektivt av detta skäl redan hade försvagats den dag då meddelandet skickades.
- 61 FEG kan således inte vinna någon framgång med den grund som den åberopade till stöd för sin talan vid förstainstansrätten som avser att principen om en rimlig tidsfrist har åsidosatts. Denna grund skall följaktligen underkännas.
- 62 Följaktligen kan inte FEG:s talan vid förstainstansrätten bifallas på nämnda grund.

Den andra grunden: Påståendet att friande bevis från tiden efter den skriftliga varningen hade underkänts

Parternas argument

- 63 FEG har påtalat att förstainstansrättens bedömning är motsägelsefull, eftersom den period som föregick meddelandet om invändningar inte beaktades vid bedömningen av huruvida tidsfristen för det administrativa förfarandet var rimlig, varvid sammanslutningen enligt förstainstansrätten endast kritiserades från den tidpunkt då meddelandet skickades, medan friande bevis avseende samma period automatiskt underkändes. Enligt FEG visar detta att sammanslutningen anklagades för sitt beteende redan från och med det administrativa förfarandets första skede.
- 64 Det följer av bland annat punkterna 196 och 208 i den överklagade domen att förstainstansrätten inte har tillmätt ett friande bevis som hänför sig till tiden efter de tillfällen då begäran om upplysningar först sänts något värde, i detta fall skrivelserna från Spaanderman Licht, ett företag som är medlem i NAVEG. Dessa skrivelser av den 22 maj och den 14 augusti 1991 ger upphov till tvivel när det gäller kommissionens konstateranden om förekomsten av ett kollektivt exklusivt handelsavtal och de kan kullkasta de invändningar som kommissionen har framställt mot FEG.
- 65 FEG anser att den omständigheten att förstainstansrätten underkände detta friande bevis, som hänför sig till tiden efter det att förfarandet hade inletts, utan någon annan förklaring än den som hänför sig till dagen då beviset hade upprättats, utgör ett allvarligt fel i den överklagade domens motivering och ett åsidosättande av principen om att en person skall presumeras vara oskyldig.
- 66 Kommissionen har i första hand gjort gällande att denna grund inte kan tas upp till sakprövning, eftersom FEG försöker få till stånd att domstolen, inom ramen för överklagandet, skall göra en ny prövning av förstainstansrättens bedömning av faktiska omständigheter avseende bevisvärdet hos handlingar i målet.

- 67 Kommissionen har i andra hand hävdad att FEG inte kan vinna någon framgång med sin andra grund. Förstainstansrätten har, i punkterna 208 och 196 i den överklagade domen, tillräckligt motiverat varför den anser att skrivelserna i fråga inte är övertygande.

Domstolens bedömning

— Inledande synpunkter

- 68 Det skall erinras om gränserna för den domstolsprövning som domstolen gör inom ramen för ett överklagande.
- 69 Det följer av artiklarna 225 EG och 58 första stycket i domstolens stadga att förstainstansrätten är dels ensam behörig att fastställa de faktiska omständigheterna, utom då det av handlingarna i målet framgår att de fastställda omständigheterna är materiellt oriktiga, dels ensam behörig att bedöma dessa omständigheter. När förstainstansrätten har fastställt eller bedömt de faktiska omständigheterna, är domstolen enligt artikel 225 EG behörig att pröva förstainstansrättens rättsliga bedömning av dessa omständigheter och de rättsliga följderna därav (se bland annat domen i det ovannämnda målet Baustahlgewebe mot kommissionen, punkt 23, och domen av den 6 april 2006 i mål C-551/03 P, General Motors mot kommissionen, REG 2006, s. I-3173, punkt 51).
- 70 Domstolen är således varken behörig att fastställa vilka faktiska omständigheter som är relevanta eller, i princip, att bedöma den bevisning som förstainstansrätten har godtagit till stöd för dessa omständigheter. När bevisningen har förebbringats på rätt sätt och när de allmänna rättsgrundsatser och processuella regler som är tillämpliga i fråga om bevisbördan och bevisningen har iakttagits, är det endast förstainstans-

rätten som skall bedöma vilket värde som uppgifterna i målet skall tillmätas. Med förhåll för det fall att bevisningen har missuppfattats, utgör denna bedömning således inte en rättsfråga som i sig är underställd domstolens prövning (domarna i de ovannämnda målen Baustahlgewebe mot kommissionen, punkt 24, och General Motors mot kommissionen, punkt 52).

71 Det skall även erinras om att frågan huruvida motiveringen av en av förstainstansrättens domar är motsägelsefull eller otillräcklig utgör en rättsfråga vilken som sådan kan åberopas i mål om överklagande (dom av den 7 maj 1998 i mål C-401/96 P, Somaco mot kommissionen, REG 1998, s. I-2587, punkt 53, och av den 13 december 2001 i mål C-446/00 P, Cubero Vermurie mot kommissionen, REG 2001, s. I-10315, punkt 20).

72 Det framgår av fast rättspraxis att motiveringsskyldigheten för övrigt inte innebär någon skyldighet för förstainstansrätten att lämna en uttömmande redogörelse för vart och ett av de resonemang som parterna i tvisten fört. Motiveringen kan alltså vara underförstådd på villkor att den ger de berörda personerna möjlighet att få reda på skälen till varför de ifrågavarande åtgärderna har vidtagits, och att den behöriga domstolen kan få tillräckligt underlag för att utöva sin kontroll (se, för ett liknande resonemang, dom av den 7 januari 2004 i de förenade målen C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P och C-219/00 P, Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, REG 2004, s. I-123, point 372).

— Prövning av den andra grunden

73 Den andra grunden kan tas upp till sakprövning, eftersom FEG avser att visa att den överklagade domens motivering är otillräcklig eller till och med motsägelsefull i fråga om underkännandet av vissa handlingars bevisvärde.

- 74 FEG och TU ifrågasatte, inom ramen för sin respektive talan vid förstainstansrätten, de handlingar som kommissionen hade hänvisat till i det ifrågasatta beslutet såsom exempel för genomförandet av ett gentlemen's agreement mellan NAVEG och FEG angående leveranserna till medlemmarna i FEG (nedan kallat gentlemen's agreement). I detta sammanhang åberopades bland annat två skrivelser från företaget Spaanderman Licht.
- 75 Förstainstansrätten prövade dessa skrivelserns bevisvärde i punkterna 196 och 208 i den överklagade domen.
- 76 Vad särskilt gäller skrivelsen av den 14 augusti 1991 bedömde förstainstansrätten, i nämnda punkt 196, dess bevisvärde genom att jämföra dess lydelse med det sammanhang i vilket skrivelsen hade avfattats. Förstainstansrätten påpekade för det första att denna skrivelse var riktad till NAVEG som svar på en fråga som den sistnämnda hade ställt två dagar tidigare. Det var således NAVEG som hade tagit initiativet till att förhöra Spaanderman Licht om skälet till varför detta företag inte sålde till CEF. Förstainstansrätten anförde för det andra att denna skrivelse hade upprättats efter det att kommissionen hade skickat begäran om upplysningar till FEG och TU den 25 juli 1991, och därför inte kan anses vara övertygande.
- 77 Vad gäller skrivelsen av den 22 maj 1991 från Spaanderman Licht till CEF konstaterade förstainstansrätten att det förstnämnda företaget endast angav att det inte önskade utvidga sitt nätverk av återförsäljare. Förstainstansrätten påpekade emellertid att denna skrivelse hade upprättats efter det att kommissionens undersökning redan påbörjats.
- 78 Det framgår således av punkterna 196 och 208 i den överklagade domen att förstainstansrätten har gett en tillräcklig motivering till varför den ansåg att nämnda skrivelser inte var övertygande och till varför de underkändes som friande bevis.

- 79 Vad beträffar FEG:s påstående att motiveringen till den överklagade domen är motsägelsefull kan det konstateras, såsom generaladvokaten påpekade i punkt 27 i sitt förslag till avgörande, att eftersom det inte finns något som helst samband mellan bedömningen av om tidsåtgången för det administrativa förfarandet har varit rimlig och värderingen av bevisvärdet hos de handlingar som getts in till förstainstansrätten såsom bevisning, kan nämnda dom inte anses vara motsägelsefull.
- 80 Bevisvärdet hos de handlingar som har getts in till förstainstansrätten såsom bevisning, vilket det ankommer på förstainstansrätten att bedöma, är inte heller beroende av det skede i det administrativa förfarandet under vilket de har upprättats. Såsom generaladvokaten påpekade i punkt 28 i sitt förslag till avgörande skall detta bevisvärde alltid prövas med beaktande av samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Det framgår av punkterna 196 och 208 i den överklagade domen att det förhållandet att kommissionen redan hade inlett sin utredning inte var det enda skälet till att förstainstansrätten underkände bland annat skrivelserna av den 22 maj och den 14 augusti 1991 från Spaanderman Licht på den grunden att de inte kunde vederlägga kommissionens bevis för genomförandet av gentlemen's agreement. Punkterna 196 och 208 i den överklagade domen kan följaktligen inte tolkas på så sätt att det ligger i sakens natur att en handling som upprättas då kommissionens utredning redan har inletts inte kan tillmätas något bevisvärde.
- 81 Med hänsyn till det föregående konstaterar domstolen att överklagandet inte kan bifallas på den andra grunden.

Den tredje grunden: Förstainstansrättens bedömning av kommissionens bevis om hur länge det kollektiva exklusiva handelsavtalet hade varat

Parternas argument

- 82 FEG har genom sin tredje grund ifrågasatt förstainstansrättens bedömning av de bevis på vilka kommissionen grundade sina konstateranden om den huvudsakliga

överträdelsen av artikel 81.1 EG, som FEG klandrats för, det vill säga det kollektiva exklusiva handelsavtalet, som skulle ha reglerat relationerna mellan FEG och NAVEG. Dessa bevis är så ringa och indirekta att de inte på något sätt kan kvalificeras som rättsliga och övertygande bevis för en fortlöpande överträdelse.

83 FEG har bland annat hänvisat till punkt 141 i den överklagade domen i vilken förstainstansrätten slog fast att kommissionen hade grundat sin bedömning "på en helhetsbedömning av samtliga bevis och relevanta indicier". FEG anser att det i detta fall rör sig om en inadekvat rättslig grund för bevisning och att det som skall läggas fram inte är "indicier" utan rättsliga och övertygande bevis för den konstaterade överträdelsen och dess varaktighet.

84 FEG har även kritiserat förstainstansrätten för att inte ha beaktat att kommissionen inte har grundat sin bedömning på minsta bevis för att det fanns ett sådant exklusivt handelsavtal för perioderna den 12 mars 1986–28 februari 1989 och den 18 november 1991–25 februari 1994.

85 FEG har ifrågasatt innehållet i punkt 411 i den överklagade domen i vilken förstainstansrätten slog fast att "[k]ommissionen har bevisat att det pågick en fortlöpande överträdelse under perioden åren 1986–1994". Den enda grunden, enligt punkt 406 i nämnda dom, med avseende på de överträdelser som TU klandrades för, var att förstainstansrätten ansåg att "[d]essa överträdelser ... till sin art [är] av fortlöpande karaktär". FEG har ifrågasatt denna bedömning och hävdar att den strider mot motiveringsskyldigheten.

86 Kommissionen anser att den tredje grunden inte kan tas upp till sakprövning, eftersom syftet med den är att begära att domstolen på nytt skall pröva de grunder och argument som redan har undersökts och underkänts av förstainstansrätten.

- 87 Kommissionen har i andra hand hävdad att denna grund skall underkännas. Vad gäller den omständigheten att FEG har kritiserat förstainstansrätten för att ha tillämpat ett felaktigt rättsligt kriterium genom att grunda sig på "indicier", har kommissionen hävdad att domstolen, i punkt 57 i domen i de ovannämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, har bekräftat att ett sådant kriterium är korrekt.
- 88 Vad beträffar påståendet att det inte fanns något bevis för förekomsten av något kollektivt exklusivt handelsavtal under vissa perioder, har kommissionen bestritt att den överklagade domen kan förstås på detta sätt. Kommissionen har hävdad att förstainstansrätten förklarade att överträdelsen skulle kvalificeras som en "fortlöpande överträdelse" (se punkterna 90, 406 och 411 i nämnda dom).
- 89 Till skillnad från vad FEG har hävdad anser kommissionen att förstainstansrätten, vid fastställandet av hur länge det kollektiva exklusiva handelsavtalet hade varat, inte uteslutande hade grundat sig på överträdelsens "fortlöpande" karaktär. Kommissionen har hänvisat till punkterna 192 och 408 i den överklagade domen, i vilka förstainstansrätten angav vilka konkreta indicier som den hade lagt till grund för att fastställa hur länge överträdelsen hade pågått.

Domstolens bedömning

- 90 FEG har genom sin första grund i huvudsak ifrågasatt de rättsliga kriterier som förstainstansrätten lade till grund för bedömningen av den bevisning som kommissionen hade lagt fram till stöd för sitt konstaterande angående varaktigheten av en överträdelse enligt artikel 81.1 EG. FEG anser dessutom att den överklagade domens motivering inte är tillräcklig när det gäller det kollektiva exklusiva handelsavtalets "fortlöpande" karaktär. Ur denna synvinkel avser den tredje grunden rättsfrågor som kan bli föremål för domstolens prövning inom ramen för ett överklagande. Grunden kan följaktligen tas upp till sakprövning.

- 91 Eftersom FEG och TU hade bestritt att det fanns ett gentlemen's agreement, bedömde förstainstansrätten, i punkt 141 i den överklagade domen, att det fanns anledning att pröva huruvida kommissionen hade fullgjort sin bevisbörda när den drog slutsatsen att det fanns bevis för förekomsten av detta gentlemen's agreement från och med den 11 mars 1986. Förstainstansrätten angav att denna bedömning grundades på en helhetsbedömning av samtliga bevis och relevanta indicier.
- 92 Efter att ha undersökt ursprunget till och genomförandet av nämnda gentlemen's agreement konstaterade förstainstansrätten, i punkt 210 i den överklagade domen, att det efter en helhetsbedömning hade framkommit att FEG och TU inte hade lyckats anföra någon omständighet som kunde påverka kommissionens bedömning i det ifrågasatta beslutet att det rörde sig om övertygande, objektiva och samstämmiga indicier.
- 93 FEG har inom ramen för detta överklagande ifrågasatt om det är korrekt att hänvisa till "indicier" såsom bevis för att det fanns ett kollektivt exklusivt handelsavtal.
- 94 FEG kan inte vinna någon framgång med detta argument. Domstolen har tidigare slagit fast att i de flesta fall måste förekomsten av ett konkurrensbegränsande förfarande eller avtal härledas ur ett antal sammanträffanden och indicier som när de beaktas tillsammans kan utgöra bevis för att en överträdelse av konkurrensreglerna har skett, när annan hållbar förklaring saknas (domen i de ovannämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 57).
- 95 Såsom generaladvokaten påpekade i punkt 38 i sitt förslag till avgörande kan sådana indicier och sammanträffanden ge upplysning inte bara om förekomsten av konkurrensbegränsande beteenden eller avtal, utan också om hur länge fortlöpande konkurrensbegränsande beteenden har pågått eller om hur länge ett avtal som har ingåtts i strid med konkurrensreglerna har varit tillämpligt.

- 96 Mot bakgrund av denna rättspraxis kan det inte anses att förstainstansrätten har gjort sig skyldig till en felaktig rättstillämpning genom att grunda sin bedömning om förekomsten av ett kollektivt exklusivt handelsavtal och dess varaktighet på "en helhetsbedömning av samtliga bevis och relevanta indicier". Frågan vilket bevisvärde som förstainstansrätten har tillmätt varje del av dessa bevis och indicier, som lagts fram av kommissionen, är i vart fall en fråga om en bedömning av faktiska omständigheter som i denna egenskap inte är föremål för domstolens prövning inom ramen för ett överklagande.
- 97 FEG har inom ramen för sin tredje grund även klandrat förstainstansrätten för att ha bortsett från att det inte hade visats att det fanns ett kollektivt exklusivt handelsavtal under vissa bestämda perioder.
- 98 Det skall i detta hänseende preciseras att förstainstansrätten, i punkt 411 i den överklagade domen, slog fast att kommissionen hade påvisat en fortlöpande överträdelse under perioden mellan åren 1986–1994. Den omständigheten att ett sådant bevis inte har lagts fram beträffande vissa bestämda perioder hindrar inte att överträdelsen kan anses omfatta en helhetsperiod som är längre än förstnämnda perioder, om ett sådant konstaterande grundas på objektiva och samstämmiga indicier. Att den konkurrensbegränsande samverkan, inom ramen för en överträdelse som pågår under flera år, kommer till uttryck vid olika perioder, som kan vara mer eller mindre åtskilda i tiden, påverkar inte förekomsten av denna samverkan, förutsatt att de olika handlingar som är en del av överträdelsen har samma syfte och ingår i en enda och fortlöpande överträdelse.
- 99 FEG har emellertid även ifrågasatt förstainstansrättens konstaterande om förekomsten av en "fortlöpande överträdelse". FEG anser att den enda grunden för konstaterandet av en sådan överträdelse, vilken anges i punkt 406 i den överklagade domen, är att förstainstansrätten i fråga om de överträdelser som TU klandrades för ansåg att "[d]essa överträdelser ... till sin art [är] av fortlöpande karaktär". FEG har påtalat att denna bedömning strider mot motiveringsskyldigheten, eftersom den enda hänvisningen till överträdelsernas "art" inte kan utgöra en tillräcklig faktisk motivering.

100 Det är uppenbart att det genom detta argument bortses från punkt 411 i den överklagade domen, i vilken förstainstansrätten konstaterade att kommissionen hade påvisat en fortlöpande överträdelse mellan åren 1986 och 1994. Förstainstansrätten hänvisade i detta hänseende till sitt resonemang i föregående punkter i nämnda dom, däribland punkt 408, i vilken den utförligt och tydligt redogjorde för underlaget för beräkningen av hur länge överträdelsen skulle anses ha pågått. Sistnämnda punkt har följande lydelse:

”Vad gäller den överträdelse som avses i artikel 1 i det ifrågasatta beslutet har kommissionen inte exakt kunnat fastställa det datum då det kollektiva exklusiva handelsavtalet ingicks. Inte desto mindre har kommissionen kunnat bevisa att detta avtal existerade vid mötet den 11 mars 1986 då det så kallade gentlemen's agreement diskuterades av FEG:s och NAVEG:s styrelser. Kommissionen har även åberopat flera indicier som hänför sig till tiden efter detta möte och på grundval av vilka kommissionen bedömde att detta gentlemen's agreement fortsatte att tillämpas av NAVEG:s medlemmar (se skäl 47–49 i det ifrågasatta beslutet). Kommissionen har dessutom åberopat flera indicier som visar att NAVEG:s medlemmar följde de rekommendationer som utfärdades av deras sammanslutning i enlighet med gentlemen's agreement (skäl 50–52 i det ifrågasatta beslutet). Det sista av dessa indicier är rapporten från ett internt möte i företaget Hemmink den 25 februari 1994 då denna NAVEG-medlem angav att den vägrat att leverera till en grossist som inte var medlem i FEG. ...”

101 Med hänsyn till det föregående konstaterar domstolen att överklagandet inte kan bifallas på FEG:s tredje grund, genom vilken det har gjorts gällande en felaktig rättstillämpning och en bristfällig motivering vad gäller förstainstansrättens bedömning av hur länge det kollektiva exklusiva handelsavtalet hade varat, såsom denna period fastställts av kommissionen i det ifrågasatta beslutet.

Den fjärde grunden: Förstainstansrättens bedömning av FEG:s argument i fråga om de samordnade förfarandena om priser

- 102 FEG har genom sin fjärde grund, i fråga om flera aspekter på den överträdelse som den klandras för, gjort gällande att förstainstansrätten har underlåtit att pröva det väsentliga i FEG:s argument eller har redogjort för dessa argument på ett uppenbart felaktigt sätt, och att nämnda domstol således har åsidosatt sin motiverings-skyldighet. Grunden består av fem delar.

Den fjärde grundens första del: Kvalificeringen av de samordnade förfarandena om priser som en enda och fortlöpande överträdelse

— Parternas argument

- 103 FEG anser att förstainstansrättens konstaterande, i punkterna 403–412 i den överklagade domen, att de olika prisavtalen utgjorde en enda och fortlöpande överträdelse, är obegripligt och oförenligt med motiveringsskyldigheten.
- 104 FEG har gjort gällande att det, för att det skall kunna konstateras att det rör sig om en enda överträdelse, skall fastställas att de olika handlanden som påtalas ingår i en ”samlad plan”, på grund av deras identiska syfte (se, för ett liknande resonemang, domen i de ovannämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 258).

- 105 I förevarande fall är besluten och förfarandena emellertid mycket olikartade, med helt skilda syften, och kommissionen kan inte utan vidare lägga dem till grund för slutsatsen att det finns en samlad plan, utan den måste visa att dessa förfaranden vilar på samma faktiska grund. Förstainstansrätten borde ha undersökt huruvida kommissionen verkligen hade visat att så var fallet.
- 106 FEG har bestritt att det finns en sådan "samlad plan" och anser att förstainstansrättens slutsatser har sådana brister att de strider mot motiveringsskyldigheten.
- 107 I detta hänseende har kommissionen i första hand gjort gällande att FEG med denna grund avser att utverka att förstainstansrättens bedömning av faktiska omständigheter skall prövas på nytt av domstolen med avseende på bevisen för att det fanns en "samlad plan". Denna del av den fjärde grunden kan följaktligen inte tas upp till sakprövning.
- 108 Kommissionen har i andra hand hävdatt att den fjärde grundens första del skall underkännas. I punkt 342 i den överklagade domen redogjorde förstainstansrätten klart och på ett motiverat sätt för sin bedömning att de två överträdelser som hade konstaterats, det vill säga det kollektiva exklusiva handelsavtalet och prisavtalen ingick i en "samlad plan" på grund av att de hade samma konkurrensbegränsande syfte. Kommissionen har hävdatt att det som gäller för dessa två överträdelser med nödvändighet även måste gälla för deras viktigaste beståndsdelar.

— Domstolens bedömning

- 109 FEG har åberopat den fjärde grundens första del för att påtala de rättsliga kriterier som förstainstansrätten har lagt till grund för att kvalificera olika förfaranden för

fastställande av priser som en enda och fortlöpande överträdelse samt den överklagade domens motivering i detta avseende. Nämnade delgrund kan följaktligen tas upp till sakprövning.

- 110 Ett åsidosättande av artikel 81.1 EG kan följa inte bara genom ett enstaka handlande utan även genom en serie handlanden eller genom ett fortlöpande beteende. Denna tolkning kan inte ifrågasättas med motiveringen att ett eller flera led i denna serie handlanden eller i detta fortlöpande beteende även i sig och helt isolerat kan utgöra ett åsidosättande av nämnda bestämmelse. När de olika handlandena ingår i en "samlad plan" på grund av deras identiska syfte som snedvrider konkurrensen inom den gemensamma marknaden, får kommissionen tillskriva företag ansvar för dessa handlanden utifrån deltagandet i överträdelsen bedömd i dess helhet (se domen i de ovannämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 258).
- 111 Det följer av den överklagade domen att förstainstansrätten har grundat kvalificeringen av de samordnade förfarandena om priser som en enda och fortlöpande överträdelse på just ett sådant resonemang.
- 112 I punkt 342 i den överklagade domen konstaterade förstainstansrätten bland annat att det kollektiva exklusiva handelsavtalet och förfarandena för fastställande av priser hade samma konkurrensbegränsande syfte, vilket bestod i att bibehålla priserna på en icke-konkurrensutsatt nivå, dels genom att minska konkurrenskraften hos företag som vill bedriva verksamhet på marknaden för grossisthandel med elektroteknisk materiel i Nederländerna och som därmed vill konkurrera med medlemmarna i FEG utan att vara medlemmar i denna företagssammanslutning, dels genom att delvis samordna medlemmarnas prispolitik.
- 113 Såsom generaladvokaten påpekade i punkt 47 i sitt förslag till avgörande framgår det även av detta konstaterande att var och en av överträdelserna i sig, det vill säga det kollektiva exklusiva handelsavtalet och de samordnade förfarandena om priser, hade detta enda syfte.

- 114 Det har vid en läsning av punkterna 403–412 i den överklagade domen, mot bakgrund av förstainstansrättens konstaterande i nämnda punkt 342, följaktligen varken framkommit att nämnda dom skulle vara ett uttryck för en felaktig rättstillämpning eller att den skulle lida av en bristfällig motivering.
- 115 Överklagandet kan följaktligen inte bifallas på den fjärde grundens första del.

Den fjärde grundens andra del: Standardrabatter för försäljning av elektroteknisk installationsmateriel till skolor

— Parternas argument

- 116 FEG har genom den fjärde grundens andra del ifrågasatt förstainstansrättens bedömning, i punkt 412 i den överklagade domen, att de standardrabatter som gavs vid försäljning av elektroteknisk installationsmateriel till skolor utgjorde bevis för att ”prissamverkan fortsatte efter år 1991”.
- 117 FEG har hävdatt att det rörde sig om ett enstaka fall där det, på UNETO:s begäran, hade riktats en konkret rekommendation, som endast avsåg leveranser av en mycket obetydlig kvantitet till grossister, till medlemmarna i nämnda sammanslutning, ett fall för vilket det fanns en särskild social anledning och grund. Enligt FEG rörde det sig om mycket stora särskilda rabatter för skolmateriel som köptes in av statliga undervisningsanstalter där eleverna utgör målgruppen för installationsföretagen. Sådana rabatter svarade följaktligen mot en begäran om särskilt stöd för ett socialt syfte.

- 118 FEG har kritiserat förstainstansrätten för att ha bortsett från dessa argument genom att, i punkt 324 i den överklagade domen, slå fast att det påstådda sociala syftet med denna samverkan inte kunde beaktas inom ramen för artikel 81.1 EG. Förstainstansrätten har således åsidosatt denna bestämmelse, eftersom den inte undersökte huruvida det särskilda rabattsystemet uppfyllde samtliga villkor för tillämpningen av den, särskilt villkoret avseende inverkan på handeln inom gemenskapen.
- 119 FEG anser dessutom att förstainstansrättens motivering i detta avseende är otillräcklig.
- 120 Kommissionen har i första hand gjort gällande att FEG med den fjärde grundens andra del avser att ifrågasätta förstainstansrättens bedömning av faktiska omständigheter avseende det konkurrensbegränsande syftet hos avtalet om rabatter till skolorna. Nämda delgrund kan följaktligen inte tas upp till sakprövning.
- 121 Kommissionen har i andra hand gjort gällande att den fjärde grundens andra del skall underkännas. Förstainstansrätten gjorde, i punkt 324 i den överklagade domen, en korrekt prövning av FEG:s ovannämnda argument, vilka anges i punkt 311 i domen. Såsom FEG har hävdat saknar det dessutom betydelse att avtalet om rabatter utgjorde ett "enstaka fall". Ett beteende som har ett uppenbart konkurrensbegränsande syfte och som berör den stora majoriteten av de grossistföretag som handlar med elektrotekniska varor i Nederländerna kan inte undgå förbudet i artikel 81.1 EG med motiveringen att det rör sig om ett "enstaka fall".

— Domstolens bedömning

- 122 Den fjärde grundens andra del kan tas upp till sakprövning, eftersom den avser dels de rättsliga kriterier som ligger till grund för kvalificeringen av standardrabatter

beviljade för försäljning av elektroteknisk installationsmateriel till skolor som bevis för att de samordnade förfarandena om priser fortsatte efter år 1991, dels påståendet att motiveringen till den överklagade domen i detta avseende var otillräcklig.

123 Förstainstansrätten konstaterade i punkt 317 i den överklagade domen att sökandena inte hade ifrågasatt att det förekommit diskussioner om FEG-medlemmarnas rabatter, priser, marginaler och omsättning, utan i huvudsak hade hävdatt att dessa diskussioner inte strider mot artikel 81.1 EG på grund av att de inte hade påverkat marknaden, eftersom de inte hade genomförts eller inte hade haft någon märkbar verkan.

124 Förstainstansrätten underkände dessa argument. I punkt 324 i den överklagade domen uttalade den följande:

”Vad gäller standardrabatterna för försäljning av elektroteknisk materiel till skolor (skäl 83 i det ifrågasatta beslutet) framgår det att FEG, TU och andra medlemmar i denna sammanslutning överenskommit om en enhetlig rabatt på 35 procent. En sådan viljeyttring har uppenbarligen till syfte att begränsa FEG-medlemmarnas frihet att bestämma sin affärspolitik. Vad gäller det påstådda sociala syftet med denna samverkan, kan ett sådant syfte inte beaktas inom ramen för artikel 81.1 EG.”

125 Det har i denna del av den överklagade domen inte framkommit att förstainstansrätten har gjort sig skyldig till en felaktig rättstillämpning, eftersom det vid tillämpningen av artikel 81.1 EG är överflödigt att ta hänsyn till den faktiska verkan av ett avtal när det framgår att syftet med detta är att hindra, begränsa eller snedvrider konkurrensen på den gemensamma marknaden (domen i de ovannämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 261).

- 126 Eftersom förstainstansrätten hade kunnat fastställa samverkans konkurrensbegränsande syfte avseende standardrabatterna till skolor, kan varken rabatternas enstaka art eller sociala syfte undandra avtalet om rabatterna från tillämpningen av artikel 81.1 EG.
- 127 Med hänsyn till det föregående kan FEG inte vinna någon framgång med sitt argument att motiveringen till den överklagade domen i detta avseende är otillräcklig.
- 128 Överklagandet kan följaktligen inte bifallas på den fjärde grundens andra del.

Den fjärde grundens tredje del: Förfarandet vid produktkommittén "tråd och kabel" och övriga fall med påstått informationsutbyte

— Parternas argument

- 129 Genom den fjärde grundens tredje del påtalas punkterna 317–323 i den överklagade domen, i vilka förstainstansrätten prövade den överträdelse som följer av förfarandena vid produktkommittén "tråd och kabel"
- 130 FEG har hävdatt att det av denna prövning följer att förstainstansrätten inte hade slagit fast att det vid denna kommitté faktiskt hade förekommit konkurrensbegränsande förfaranden, men att den emellertid ansåg, i punkt 323 i den överklagade domen, att kommissionen med fog hade kunnat beskriva dessa förfaranden som "tecken på förfaranden vars syfte var att begränsa konkurrensen i den mening som avses i artikel 81.1 EG".

- 131 FEG har påtalat att detta konstaterande grundas på ett felaktigt kriterium. Enligt FEG kan kommissionen inte nöja sig med att fastställa indicier, utan den måste faktiskt visa att de restriktiva förfarandena verkligen har ägt rum. FEG anser att den på ett motiverat och detaljerat sätt har visat att det inte har genomförts något konkret förfarande som motsvarar de konkurrensbegränsande syften som hade konstaterats av kommissionen. Det kan följaktligen inte anses att villkoren för att kunna påvisa samordnade förfaranden i den mening som avses i artikel 81.1 EG har uppfyllts på ett tillfredsställande sätt.
- 132 Kommissionen har i detta hänseende hävdat att det med den fjärde grundens tredje del bortses från punkterna 321 och 323 i den överklagade domen, i vilka förstainstansrätten bedömde att det aktuella systemet med informationsutbyte utgjorde ett kompletterande indicium på att det hade förekommit flera förfaranden vars syfte var att begränsa priskonkurrensen. Enligt kommissionen följer det av fast rättspraxis att beslut och avtal som har ett konkurrensbegränsande syfte är förbjudna enligt artikel 81.1 EG, utan att det är nödvändigt att ta hänsyn till deras faktiska verkan (domen i de ovannämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 261).
- 133 Kommissionen har tillagt att det i domstolens rättspraxis slås fast att samordnade förfaranden omfattas av förbudet enligt nämnda bestämmelse i EG-fördraget, utan att det behöver påvisas en verkan eller ett beteende som är konkurrensbegränsande. Ett beteende på marknaden är tillräckligt (dom av den 8 juli 1999 i mål C-49/92 P, kommissionen mot Anic Partecipazioni, REG 1999, s. I-4125, punkterna 122–124).

— Domstolens bedömning

- 134 Såsom beträffande ovannämnda delar av den fjärde grunden avser grundens tredje del förstainstansrättens bedömning av FEG:s argument att de samordnade förfarandena om priser och rabatter till skolorna, som konstaterats av kommissionen, inte strider mot artikel 81.1 EG, eftersom de inte har haft några verkningar på

marknaden emedan de inte hade genomförts, eller inte hade haft någon märkbar verkan. Den fjärde grundens tredje del avser ur denna synvinkel en rättsfråga. Den skall följaktligen tas upp till sakprövning.

- 135 Det följer av fast rättspraxis att förekomsten av ett konkurrensbegränsande förfarande eller avtal skall härledas ur ett antal sammanträffanden och indicier som när de beaktas tillsammans kan utgöra bevis för att en överträdelse av konkurrensreglerna har skett, när annan hållbar förklaring saknas (domen i de ovannämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 57).
- 136 Vid tillämpningen av artikel 81.1 EG är det dessutom överflödigt att ta hänsyn till den faktiska verkan av ett avtal när det framgår att syftet med detta är att hindra, begränsa eller snedvrider konkurrensen på den gemensamma marknaden (domen i de ovannämnda förenade målen Aalborg Portland m.fl. mot kommissionen, punkt 261).
- 137 På samma sätt skall artikel 81.1 EG tillämpas på ett samordnat förfarande, även om det inte finns några konkurrensbegränsande verkningar på marknaden.
- 138 För det första framgår det av själva ordalydelsen i bestämmelsen att i likhet med avtal mellan företag och beslut av företagssammanslutningar är samordnade förfaranden förbjudna, oavsett om det har förekommit någon verkan, om de har ett konkurrensbegränsande syfte.

- 139 Vidare förhåller det sig så att även om själva uttrycket samordnat förfarande förutsätter ett beteende från de deltagande företagen på marknaden innebär det dock inte nödvändigtvis att detta beteende leder till det konkreta resultatet att konkurrensen begränsas, hindras eller snedvrids (dom av den 8 juli 1999 i mål C-199/92 P, Hüls mot kommissionen, REG 1999, s. I-4287, punkt 165).
- 140 Det framgår av den överklagade domen att det var just på dessa principer som förstainstansrätten grundade sin bedömning av de samordnade förfarandena om priser och rabatter som beviljats till skolor och som kommissionen hade konstaterat i det ifrågasatta beslutet.
- 141 Det var inom ramen för denna bedömning som förstainstansrätten, i punkt 321 i den överklagade domen, noterade att kommissionen med fog hade kunnat komma fram till att syftet med det aktuella systemet för informationsutbyte var att uppnå ett marknadsinflytande. Förstainstansrätten drog av detta slutsatsen att kommissionen kunde göra bedömningen att det var fråga om ytterligare ett indicium på att det hade förekommit förfaranden som syftade till att begränsa priskonkurrensen mellan medlemmarna i FEG.
- 142 Slutligen erinrade förstainstansrätten, i punkt 322 i den överklagade domen, vad gäller produktkommittén ”tråd och kabel”, om att enligt det ifrågasatta beslutet var syftet med detsamma att ”sträva efter lugn på marknaden och bibehålla prisnivån”. Förstainstansrätten ansåg att det uppenbarligen var fråga om ett syfte som var förbjudet enligt artikel 81.1 EG, eftersom avsikten var att företagens egna beslut skulle ersättas med resultatet av deras prissamverkan.
- 143 Eftersom det hade kunnat konstateras att de samordnade förfarandena för utbyte av prisinformation hade ett konkurrensbegränsande syfte, var förstainstansrätten följaktligen inte skyldig att undersöka deras faktiska inverkan på marknaden.

144 Överklagandet kan följaktligen inte bifallas på den fjärde grundens tredje del.

Den fjärde grundens fjärde del: Det bindande beslutet om fasta priser och det bindande beslutet om publikationer

— Parternas argument

145 FEG har påpekat att det bindande beslutet om fasta priser redan hade förlorat sin verkan strax efter det att det hade fattats år 1984. Förstainstansrätten kunde därför inte med fog slå fast att den överträdelse som hängde samman med beslutet hade fortlöpt till dess att beslutet upphävdes, det vill säga till den 23 november 1993.

146 FEG har dessutom gjort gällande att det inte har kunnat fastställas att det bindande beslutet om fasta priser och det bindande beslutet om publikationer har tillämpats. FEG har hävdats att det endast kan vara fråga om ett samordnat förfarande i den mening som avses i artikel 81.1 EG om det faktiskt har förekommit ett sådant förfarande på marknaden. Förstainstansrätten har emellertid inte fastställt att så har varit fallet, utan nöjt sig med att, i punkt 291 i den överklagade domen, förklara att det inte var nödvändigt att pröva om de två besluten faktiskt hade genomförts, eftersom de hade till syfte att begränsa konkurrensen.

147 Enligt FEG skiljer sig nämnda bindande beslut dessutom till sin natur så mycket från de andra överträdelser som det påstås att den har gjort sig skyldig till i fråga om priser att förstainstansrättens bedömning att de utgör en enda överträdelse strider mot motiveringsskyldigheten. Kommissionen borde ha betraktat de två bindande besluten som självständiga beslut i förhållande till förbudet enligt artikel 81.1 EG

och förstainstansrätten borde ha utfört prövningen mot bakgrund av deras inverkan på handeln mellan stater.

148 I detta hänseende har kommissionen i första hand gjort gällande att syftet med den fjärde grundens fjärde del är att ifrågasätta förstainstansrättens bedömning av faktiska omständigheter och att det följaktligen skall fastställas att den inte kan tas upp till sakprövning.

149 I andra hand har kommissionen anfört att nämnda delgrund skall underkännas. Kommissionen anser att även om det bindande beslutet om fasta priser, såsom FEG har hävdad, inte hade någon ändamålsenlig verkan, påverkar detta inte alls förstainstansrättens konstaterande av att beslutet utgjorde ett förbjudet beteende som pågick till dess att beslutet upphävdes, vilket skedde den 23 november 1993.

150 Kommissionen har konstaterat att förstainstansrätten, i punkt 295 i den överklagade domen, korrekt slog fast att det bindande beslutet om fasta priser utgjorde ett bindande beslut av en företagssammanslutning i den mening som avses i artikel 81.1 EG och har ett konkurrensbegränsande syfte. Sådana beslut är enligt nämnda bestämmelse förbjudna, utan att det är nödvändigt att pröva deras faktiska verkan.

151 Kommissionen anser även att det saknas grund för FEG:s kritik av förstainstansrättens konstaterande att de två bindande besluten utgör en och samma överträdelse. Förstainstansrätten har grundat sin bedömning på ett korrekt rättsligt kriterium, det vill säga beslutens konkurrensbegränsande syfte.

— Domstolens bedömning

- 152 Den fjärde grundens fjärde del skall avvisas i den del syftet med den är att ifrågasätta förstainstansrättens bedömning av faktiska omständigheter, enligt vilken det bindande beslutet om priser fortsatte att gälla till den dag då det formellt upphävdes. Domstolen saknar nämligen behörighet att på nytt, inom ramen för ett överklagande, pröva de faktiska omständigheter och den bevisning som fastställts av förstainstansrätten.
- 153 Den fjärde grundens fjärde del skall däremot prövas i den del syftet med den är att ifrågasätta den motivering till den överklagade domen som avser kvalificeringen av de två bindande besluten i fråga som en "enda överträdelse" och den felaktiga rättstillämpning som det har påståtts att förstainstansrätten gjort sig skyldig till genom att inte pröva huruvida besluten faktiskt hade genomförts.
- 154 Förstainstansrätten påpekade, i punkt 289 i den överklagade domen, att kommissionen i artikel 2 i det ifrågasatta beslutet avsåg två "bindande beslut" som fattats av FEG, varav det ena rörde fasta priser och det andra rörde publicering. Förstainstansrätten angav att enligt sammanslutningens stadgar var dessa beslut bindande för medlemmarna och överträdelser av besluten kunde leda till avstängning och till att medlemskapet upphörde (skäl 72 i det ifrågasatta beslutet).
- 155 Det framgår av punkt 290 i den överklagade domen att FEG och TU vid förstainstansrätten gjorde gällande att dessa beslut förblev utan verkan till den dag då de upphävdes, vilket skedde den 23 november 1993. Följaktligen kunde de inte ha någon konkurrensbegränsande verkan.

- 156 Förstainstansrätten förklarade, i punkt 291 i den överklagade domen, att det skulle kontrolleras huruvida de bindande besluten i fråga hade ett konkurrensbegränsande syfte. Ett jakande svar skulle nämligen ha gjort det överflödigt att bedöma beslutens verkningar vid tillämpningen av artikel 81.1 EG.
- 157 Det var just denna slutsats som förstainstansrätten kom fram till i punkterna 292–300 i den överklagade domen.
- 158 I fråga om det bindande beslutet om fasta priser konstaterade förstainstansrätten således, i punkt 295 i den överklagade domen, att detta beslut av en företagssammanslutning begränsade friheten för dess medlemmar att fastställa priser och hade ett konkurrensbegränsande syfte i den mening som avses i artikel 81.1 EG.
- 159 Vad beträffar det bindande beslutet om publicering bedömde förstainstansrätten, i punkt 300 i den överklagade domen, att det syftade till att begränsa de enskilda FEG-medlemmarnas beteende vad gäller deras kommersiella inriktning avseende publicering för att på detta sätt skydda dem från följderna av en konkurrens som de i huvudsak ansåg vara till skada. Förstainstansrätten påpekade att ett sådant beslut av en företagssammanslutning har ett uppenbart konkurrensbegränsande syfte i den mening som avses i nämnda bestämmelse i fördraget.
- 160 Efter det att förstainstansrätten hade konstaterat att de två bindande besluten hade ett konkurrensbegränsande syfte kan det inte krävas, till skillnad från vad FEG har gjort gällande, att den även skall påvisa beslutens faktiska inverkan på marknaden. Såsom det har erinrats om i punkt 136 i förevarande dom är det, vid tillämpningen av artikel 81.1 EG, nämligen överflödigt att ta hänsyn till den faktiska verkan av ett

avtal när det framgår att syftet med detta är att hindra, begränsa eller snedvrída konkurrensen på den gemensamma marknaden.

161 Vad beträffar argumentet att motiveringen till den överklagade domen är otillräcklig såvitt avser kvalificeringen av det bindande beslutet om fasta priser och det bindande beslutet om publicering som att de utgör en "enda överträdelse", hänvisar domstolen till dess fasta rättspraxis om överträdelser av artikel 81.1 EG, såsom det har erinrats om denna rättspraxis i punkt 110 i förevarande dom.

162 Det följer av en läsning av punkt 338 i den överklagade domen, om än underförstått, att förstainstansrätten hade kunnat konstatera att det fanns en "samlad plan". Förstainstansrätten påpekade nämligen att medlemmarna i FEG och denna sammanslutning, vilka har en dominerande ekonomisk ställning på marknaden i fråga, med tillämpning av ett antal förfaranden, avtal och beslut, genom samverkan hade försökt begränsa priskonkurrensen mellan dem genom att avtala om priser och rabatter samt genom bindande beslut som fattats av FEG rörande priser och publicering.

163 De av FEG åberopade skillnaderna mellan nämnda bindande beslut saknar betydelse för kvalificeringen av dem som "enda överträdelse" förutsatt att de ingår i ett antal förfaranden som har samma syfte, det vill säga att begränsa konkurrensen genom priser.

164 Det följer av det ovan anförda att i den del överklagandet kan prövas på den fjärde grundens fjärde del skall det lämnas utan bifall.

Den fjärde grundens femte del: Den åtgärd genom vilken FEG riktade prisrekommendationer till sina medlemmar

— Parternas argument

165 FEG har genom den fjärde grundens femte och sista del kritiserat förstainstansrätten för att ha bortsett från att de prisrekommendationer som den riktade till sina medlemmar i fråga om ”plaströr” hade en mycket begränsad betydelse och var av enstaka art, och för att ha nöjt sig med att bekräfta att rekommendationerna hade ett konkurrensbegränsande syfte, såsom detta hade fastställts av kommissionen, i strid med förstainstansrättens motiveringsskyldighet.

166 FEG har även riktat kritik mot innehållet i punkt 333 i den överklagade domen. De invändningar som FEG hade framställt med avseende på kommissionens konstateranden om vissa betydelsefulla FEG-medlemmars användning av liknande listor över bruttopriser underkändes i denna punkt av förstainstansrätten, som härvid framhöll att kommissionen inte hade kvalificerat dessa förfaranden som olika överträdelser av konkurrensrätten, utan som verkan av de förfaranden som hade konstaterats. FEG har gjort gällande att den motivering som förstainstansrätten lade till grund för att underkänna sammanslutningens invändningar strider mot det förhållandet att förstainstansrätten därefter gav utförliga förklaringar med avseende på konkurrensbegränsningen på marknaden för elektroteknisk materiel i Nederländerna för att, i punkt 339 i domen, dra slutsatsen att ”[k]ommissionen ... i tillräcklig mån [således har] visat att dessa förfaranden strider mot artikel 81 EG”.

167 FEG anser att det är en obegriplig ståndpunkt som förstainstansrätten har gett uttryck för i punkt 337 i den överklagade domen. Enligt denna ståndpunkt hade FEG och TU inte lagt fram tillräcklig bevisning för att kunna motbevisa kommissionens påstående att de priser som tillämpas av grossister i Nederländerna var högre än de som gällde i andra medlemsstater. Det ankommer på kommissionen att visa att dessa priser var högre, vilket den inte har gjort. Förstainstansrätten borde inte ha

nöjt sig med resonemanget i punkt 337, utan den borde ha krävt att kommissionen styrkte sina "indicier" och "påståenden" med konkreta bevis för att FEG tillämpade sammanhängande samordnade förfaranden i syfte att begränsa konkurrensen.

- 168 Sammanfattningsvis har FEG hävdad att motiveringen till den överklagade domen beträffande de överträdelser som det påstås att FEG har gjort sig skyldig till i fråga om priser innehåller så allvarliga brister att domen måste upphävas, i vart fall i den del den avser nämnda överträdelser. Förstainstansrätten har också vid flera tillfällen överträtt artikel 81.1 EG genom att kvalificera ett avtal som ett samordnat förfarande, utan att ha fastställt att avtalet faktiskt hade resulterat i ett sådant förfarande.
- 169 Kommissionen anser att den fjärde grundens femte del inte kan tas upp till sakprövning, i den del syftet med den är att ifrågasätta förstainstansrättens bedömning av faktiska omständigheter avseende den tillgängliga bevisningen.
- 170 Kommissionen har i andra hand hänvisat till punkterna 327 och 328 i den överklagade domen, i vilka förstainstansrätten med en motivering underkände FEG:s och TU:s argument att det påtalade beteendet inte hade haft ett konkurrensbegränsande syfte.
- 171 Kommissionen har inte heller kunnat konstatera någon motsättning mellan punkt 333 och punkterna 334–339 i den överklagade domen, till skillnad från vad FEG har hävdad.
- 172 Enligt kommissionen gjorde förstainstansrätten för det första ett korrekt konstaterande i punkt 333, enligt vilket FEG hade gjort en felaktig tolkning av det

ifrågasatta beslutet på grund av att kommissionen däri hade åberopat de observerade likheterna mellan de mest betydelsefulla grossisternas kataloger för att exemplifiera den ringa konkurrens som förekom på marknaden samt i punkt 334, enligt vilket det i tillräcklig utsträckning hade visats att avtalen om priser var av konkurrensbegränsande karaktär och att det följaktligen var överflödigt att pröva deras inverkan på marknaden.

173 Vidare undersökte förstainstansrätten i punkterna 335–338 TU:s försök att förklara de slående likheterna mellan katalogerna. Därefter drog förstainstansrätten, i punkterna 338 och 339, den allmänna slutsatsen av denna del av domen rörande de invändningar som avsåg den rättsliga kvalificeringen av de faktiska omständigheterna, nämligen att "FEG:s medlemmar och denna sammanslutning, vilka har en dominerande ekonomisk ställning på marknaden i fråga, med tillämpning av ett antal förfaranden, överenskommelser och beslut i samråd har försökt begränsa priskonkurrensen mellan dem genom samordning av priser och rabatter samt genom bindande beslut som fattats av FEG rörande priser och publicering" och att kommissionen "i tillräcklig mån [således har] visat att dessa förfaranden strider mot artikel 81 EG".

174 Slutligen anser kommissionen, i fråga om den kritik som FEG har riktat mot innehållet i punkt 337 i den överklagade domen, att sammanslutningen i själva verket avser att ifrågasätta förstainstansrättens konstaterande av faktiska omständigheter. Kommissionen har hävdat att under alla omständigheter skall denna punkt läsas som en följd av punkt 334 i domen, i vilken förstainstansrätten konstaterade att förfarandena om priser hade ett konkurrensbegränsande syfte och att det följaktligen var överflödigt att pröva deras inverkan på marknaden.

175 Kommissionen har av detta dragit slutsatsen att den fjärde grundens femte del inte kan tas upp till sakprövning eller att den i vart fall skall underkännas, liksom grunden i dess helhet.

— Domstolens bedömning

176 Domstolen anser att den fjärde grundens femte del kan tas upp till sakprövning, eftersom den i huvudsak avser den rättsliga kvalificeringen av de prisrekommendationer som FEG riktade till sina medlemmar, i den del rekommendationerna utgör ett indicium på att konkurrensbegränsningar förekom, samt påståendet att motiveringen till den överklagade domen i detta avseende var bristfällig.

177 I punkt 326 i den överklagade domen konstaterade förstainstansrätten följande:

”Vad gäller det förhållandet att FEG skickat prisrekommendationer till sina medlemmar, framgår det att TU hjälpte FEG i samband med en övergång från de rekommenderade nettopriser som tillämpades av leverantörer av viss plastmateriel till rekommenderade bruttopriser. Det framgår även att FEG regelbundet skickade prislistor med de senaste priserna för denna materiel till sina medlemmar. [FEG och TU] har inte bestridit att FEG vad gäller PVC-rör skickade uppdaterade prislistor till sina medlemmar, till följd av att tillverkarna hade beslutat ändra sina priser, där även de procentuella prisnedsättningar och prishöjningar angavs som FEG rekommenderade sina medlemmar att tillämpa (skäl 85 i det ifrågasatta beslutet). Slutligen har [FEG och TU] inte ifrågasatt riktigheten i kommissionens tolkning i skäl 87 i det ifrågasatta beslutet av rapporten från FEG:s regionala medlemsmöte den 2 mars 1989. Det framgår av denna handling att FEG, efter en prishöjning på plaströr, hade anmodat sina medlemmar att iaktta de rekommenderade priserna.”

178 I punkt 328 i den överklagade domen underkände förstainstansrätten FEG:s och TU:s ifrågasättande av det förhållandet att de ansträngningar som hängde samman med prisövergången hade ett konkurrensbegränsande syfte. Förstainstansrätten konstaterade att TU och FEG hade kunnat påverka den fria prisbildningen genom medlemmarna i FEG, genom att utbyta och sprida information om priser och

rabatter rörande viss elektroteknisk materiel i plast. Förstainstansrätten drog av detta slutsatsen att kommissionen hade haft fog för att framhålla dessa omständigheter som indicier på att konkurrensbegränsningar förekom.

179 Det räcker härvid att konstatera att förstainstansrätten endast har tillämpat domstolens fasta rättspraxis, enligt vilken det är överflödigt att ta hänsyn till den faktiska verkan av ett avtal när det framgår att syftet med detta är att hindra, begränsa eller snedvrider konkurrensen.

180 FEG kan inte heller vinna någon framgång med argumentet att det finns en motsättning mellan förstainstansrättens konstateranden i punkterna 333 och 339 i den överklagade domen, eftersom det bygger på en felaktig tolkning av innehållet i dessa punkter. Det framgår av punkt 339 i förening med punkt 338 i domen att förstainstansrätten drog den allmänna slutsatsen av denna del av domen, i vilken det bedömdes att de samordnade förfarandena för fastställande av priser stred mot artikel 81 EG. Detta konstaterande avser följaktligen inte de likheter mellan priser och rabatter som, vilket klart framgår av ordalydelsen i punkt 333, hade åberopats som exempel i syfte att påvisa de ifrågavarande förfarandenas inverkan på marknaden och inte som en annan överträdelse än den som avses i det ifrågasatta beslutet som sådant.

181 Vad beträffar den kritik som FEG har riktat mot innehållet i punkt 337 i den överklagade domen skall det konstateras att förstainstansrätten inte har gjort någon otillbörlig omkastning av bevisbördan. Eftersom kommissionen med stöd av sitt resonemang hade kunnat konstatera, i skäl 119 i det ifrågasatta beslutet, att avsaknaden av priskonkurrens mellan medlemmarna i FEG också framgick av prisnivån på den nederländska grossistmarknaden och att det fanns flera indikationer på att prisnivån för elektroteknisk materiel i Nederländerna låg högre än i övriga medlemsstater, ankom det på FEG att lägga fram bevis för att vederlägga sådana konstateranden.

- 182 Eftersom den överklagade domen i detta avseende är tillräckligt motiverad, kan FEG inte vinna någon framgång med den fjärde grundens femte del. Grunden skall följaktligen underkännas i dess helhet.

Den femte grunden: FEG:s ansvar för utvidgningen av det kollektiva exklusiva handelsavtalet

Parternas argument

- 183 FEG har klandrat förstainstansrätten för att ha gjort en felaktig tolkning av gemenskapsrätten när den, i punkterna 231, 236 och 393 i den överklagade domen, utan tillräckliga indicier för att kunna fastställa sammanslutningens direkta inblandning, slog fast att kommissionen hade fog för att lägga handlingar från enskilda medlemmar i sammanslutningen till grund för att göra sammanslutningen ansvarig för den överträdelse som hade konstaterats. Enligt FEG bortsåg förstainstansrätten från att sammanslutningen inte själv hade agerat på ett sätt som skiljer sig från dess medlemmars agerande vid genomförandet av de förfaranden som hade påtalats.
- 184 FEG har hävdatt att kommissionen, för att kunna beakta det samtidiga deltagandet av en sammanslutning av företagare och av vissa av dess medlemmar i en och samma överträdelse, måste visa att sammanslutningens agerande skiljer sig från dess medlemmars agerande.
- 185 FEG har hänvisat till punkt 227, jämförd med punkt 226, i den överklagade domen, i vilken förstainstansrätten konstaterade att kommissionen inte hade tagit del av andra uppgifter rörande FEG:s direkta inblandning i händelser som rör utvidgningen av det kollektiva exklusiva handelsavtalet än det interna meddelandet av den 12 september 1990 från en av dess medlemmar. Enligt FEG kan ett internt meddelande av detta slag, som har upprättats utan dess vetskap, inte användas för att visa att sammanslutningen vid dessa händelser själv hade agerat på ett sätt som skiljer sig från dess medlemmars agerande.

- 186 FEG anser beträffande det som förstainstansrätten, i punkterna 230 och 392 i den överklagade domen, kvalificerade som en gemensam åtgärd av 26 av medlemmarna i FEG, att kommissionen inte har visat att sammanslutningen uttryckligen eller underförstått hade gett sitt medgivande vad gäller åtgärdens innehåll. Den omständigheten att de inblandade företagen var medlemmar i FEG är i sig inte tillräcklig för att FEG skall göras ansvarig för åtgärden. Enligt FEG prövade förstainstansrätten inte heller huruvida sammanslutningen hade deltagit i genomförandet av den gemensamma åtgärd som vidtogs av dess medlemmar.
- 187 FEG har dessutom bestritt förstainstansrättens påstående, i punkt 392 i den överklagade domen, att de 26 medlemmar i sammanslutningen som hade deltagit i nämnda gemensamma åtgärd agerade tillsammans i de övriga FEG-medlemmarnas gemensamma intresse. FEG anser att ett sådant påstående är obegripligt, eftersom det inte räcker för att sammanslutningen skall kunna göras ansvarig för åtgärden.
- 188 FEG anser även att förstainstansrätten gjorde en felaktig tolkning av rättspraxis när den, i punkt 391 i den överklagade domen, slog fast att sammanslutningen kunde tillskrivas de samordnade förfarandena redan på den grunden att ett begränsat antal företrädare för de 26 medlemmarna i FEG hade haft ledningsfunktioner inom sammanslutningen. Detta förhållande kan inte utgöra ett indicium på att sammanslutningen med avseende på dessa förfaranden själv hade agerat på ett sätt som skiljer sig från dess medlemmars agerande.
- 189 Kommissionen anser i första hand att denna grund inte kan tas upp till sakprövning, eftersom syftet med den är att ifrågasätta förstainstansrättens bedömning av faktiska omständigheter.
- 190 Kommissionen har i andra hand gjort gällande att denna grund bygger på en felaktig tolkning av den överklagade domen och att det inte är korrekt att anse att förstainstansrätten endast har lagt handlingar från enskilda medlemmar i FEG till grund för att göra sammanslutningen ansvarig för nämnda samordnade förfaranden.

- 191 Kommissionen har hävdad att förstainstansrätten, i punkt 236 i den överklagade domen, konstaterade att både FEG och TU inom ramen för överträdelsen själva hade agerat på ett sätt som skiljer sig från andras agerande. För att kunna beakta det samtidiga deltagandet av en sammanslutning och dess medlemmar i en och samma överträdelse, räcker det att kommissionen visar att det inom sammanslutningen har förekommit ett agerande som skiljer sig från dess medlemmars agerande. Kommissionen anser att förstainstansrätten gick till väga på just detta sätt.
- 192 Kommissionen har dessutom gjort gällande att FEG bortser från att det förbjudna beteendet i fråga enligt förstainstansrätten ingick i en och samma överträdelse (se punkterna 391 och 406 i den överklagade domen). Enligt kommissionen räcker det följaktligen att visa att FEG bidrog till att uppfylla syftena med det kollektiva exklusiva handelsavtal som det hade upprättat och att sammanslutningen var informerad, eller borde ha informerats, om försöken av de andra företag som hade deltagit i överträdelsen att utvidga avtalets tillämpningsområde till att även omfatta företag som inte var medlemmar i NAVEG. Förstainstansrätten konstaterade, i punkterna 391–393 i domen, att kommissionen i detta hänseende hade tillämpat rätt kriterium.
- 193 Kommissionen har följaktligen föreslagit att överklagandet, i den del det avser denna grund, skall avvisas eller, i vart fall, ogillas.

Domstolens bedömning

- 194 Den femte grunden kan tas upp till prövning, eftersom FEG med denna grund har ifrågasatt de rättsliga kriterier som förstainstansrätten har lagt till grund för slutsatsen att utvidgningen av det kollektiva exklusiva handelsavtalet med fog kunde tillskrivas FEG, samt motiveringen till den överklagade domen i detta hänseende.

- 195 Såsom framgår av punkt 213 i den överklagade domen ansåg kommissionen, i det ifrågasatta beslutet, att FEG och TU hade försökt utvidga tillämpningsområdet för gentlemen's agreement till att även omfatta leverantörer som inte företrädde av handelsagenter eller av importörer som var medlemmar i NAVEG. Kommissionen stödde sig på olika exempel med påtryckningar mot leverantörer som Draka Polva, Holec, ABB och Klöckner Moeller (se skälen 53–66 och 104–106 i det ifrågasatta beslutet). Kommissionen har även understrukt att FEG försökte utvidga tillämpningsområdet för det kollektiva exklusiva handelsavtalet till att även omfatta företaget Philips, som är leverantör av elektroteknisk materiel som är avsedd för allmänheten.
- 196 I punkt 236 i den överklagade domen drog förstainstansrätten slutsatsen att inte något av de argument som hade prövats av förstainstansrätten kunde påverka riktigheten av de faktiska omständigheter som hade åberopats i det ifrågasatta beslutet till styrkande av att FEG och TU hade utövat påtryckningar på vissa leverantörer som inte var anslutna till NAVEG. Förstainstansrätten anförde att det under dessa omständigheter var riktigt av kommissionen att på grundval av objektiva och samstämmiga indicier konstatera dels att FEG hade försökt utvidga tillämpningsområdet för gentlemen's agreement till att även omfatta leverantörer som inte var anslutna till NAVEG, dels att TU hade deltagit i flera åtgärder i syfte att genomföra denna avsikt.
- 197 Det är i detta fall utrett att förstainstansrätten undersökte FEG:s eget agerande vid utvidgningen av tillämpningsområdet för gentlemen's agreement. Efter att ha analyserat ordalydelsen i protokollet från FEG:s styrelsemöte den 29 januari 1991 och i det interna meddelandet från TU av den 12 september 1990, konstaterade förstainstansrätten, i punkt 226 i den överklagade domen, att dessa uppgifter utgjorde ett indicium på att det fanns ett avtal mellan medlemmarna i FEG och på att FEG var direkt inblandad i genomförandet av förutsedda motåtgärder på grund av att CEF hade trätt in på den nederländska marknaden.
- 198 Det hänvisas även i punkt 231 i den överklagade domen till det kriterium som avser FEG:s direkta inblandning i dess medlemmars ansträngningar att få till stånd

utvidgningen av tillämpningsområdet för det kollektiva exklusiva handelsavtalet till att även omfatta utomstående leverantörer. I punkterna 227–230 i den överklagade domen prövade förstainstansrätten ett visst antal samstämmiga indicier av vilka det framgick att medlemmarna i FEG, själva eller gemensamt, hade försökt utverka åtaganden från leverantörer som inte var medlemmar i NAVEG till förmån för alla medlemmar i FEG, vilket innebar att dessa leverantörer hade fog för att tro att dessa åtgärder vidtogs av FEG eller med dess samtycke.

199 Förstainstansrätten drog på grundval av dessa uppgifter slutsatsen, i punkt 231 i den överklagade domen, att det framgick av de gemensamma åtgärder som hade vidtagits av vissa av medlemmarna i FEG — bland vilka det ingick flera företagsledare som var representerade i styrelsen — att de inte agerade för egen räkning utan för samtliga medlemmar i denna sammanslutning, utan att för den skull handla direkt för dess räkning. Enligt förstainstansrätten kunde kommissionen, mot bakgrund av dessa åtgärder, med fog slå fast att FEG hade visat sin avsikt att utvidga tillämpningsområdet för det kollektiva exklusiva handelsavtalet till att även omfatta leverantörer som inte var anslutna till NAVEG.

200 Såsom generaladvokaten påpekade i punkt 85 i sitt förslag till avgörande jämställde förstainstansrätten ingalunda FEG:s beteende med det som utövats av dess medlemmar, särskilt TU, utan den gjorde en särskild bedömning av FEG:s deltagande i det konkurrensbegränsande förfarandet.

201 Förstainstansrätten hade under dessa omständigheter fog för att ansluta sig till kommissionens konstateranden om FEG:s deltagande i utvidgningen av tillämpningsområdet för det kollektiva exklusiva handelsavtalet. Det har dessutom inte kunnat konstateras att motiveringen är bristfällig i detta avseende. Överklagandet kan följaktligen inte bifallas på FEG:s femte grund.

Den sjätte grunden: Fastställandet av hur länge de överträdelser som kommissionen hade tillskrivit FEG hade pågått

Parternas argument

- 202 FEG har ifrågasatt den överklagade domen i den del förstainstansrätten underkände de argument som FEG och TU hade riktat mot kommissionens fastställande av hur länge överträdelsen hade pågått. Enligt FEG har förstainstansrätten därmed åsidosatt artikel 15.2 i förordning nr 17 samt gemenskapsrättens allmänna principer om motivering av domstolsavgöranden och om att böter skall vara proportionerliga.
- 203 Det har i förstainstansrättens rättsliga bedömning felaktigt inte gjorts någon åtskillnad mellan de olika överträdelserna i fråga, trots att de är av olika slag.
- 204 FEG anser att förstainstansrättens uttalande i punkt 406 i den överklagade domen, att de däri angivna överträdelserna är av "fortlöpande" karaktär, är obegripligt. FEG har hävdatt att förstainstansrätten gjorde fel när den, vid fastställandet av hur länge överträdelserna hade varat, bortsåg från att det i detta fall inte fanns någon "samlad plan".
- 205 Kommissionen har i första hand angett att den sjätte grunden avser en bedömning av förstainstansrätten av faktiska omständigheter och att den följaktligen inte kan tas upp till sakprövning.
- 206 Kommissionen anser i andra hand att denna grund bygger på en felaktig tolkning av den överklagade domen. Förstainstansrätten konstaterade uttryckligen, i punkt 342 i domen, att de två överträdelser som FEG klandrades för, det vill säga det kollektiva

exklusiva handelsavtalet och de samordnade förfarandena för fastställande av priser, hade samma syfte och hängde samman med varandra.

- 207 Kommissionen har följaktligen föreslagit att överklagandet, i den del det avser den sjätte grunden, skall avvisas eller, i vart fall, ogillas.

Domstolens bedömning

- 208 Det följer av lydelsen av den sjätte grunden för överklagandet att FEG inom ramen för denna grund endast har upprepat de argument som den redan har åberopat inom ramen för sin tredje grund, som avser förstainstansrättens bedömning av kommissionens bevis för hur länge det kollektiva exklusiva handelsavtalet hade varat, och inom ramen för den fjärde grundens första del, som avser kvalificeringen av de samordnade förfarandena om priser som en enda och fortlöpande överträdelse. Följaktligen räcker det att hänvisa till domstolens konstateranden i fråga om den tredje grunden och den fjärde grundens första del, vilka har underkänts i punkterna 101 respektive 115 i denna dom.

Den sjunde grunden: Yrkandet att böterna skall sättas ned

Parternas argument

- 209 FEG har genom denna grund påtalat innehållet i punkterna 436–438 i den överklagade domen, enligt vilka den omständigheten att det administrativa förfarandet blev utdraget inte skall medföra någon väsentlig nedsättning av de böter som sammanslutningen ålagts.

- 210 FEG anser att förstainstansrätten, genom att i punkt 438 slå fast att FEG och TU inte hade åberopat någon omständighet som kunde motivera ytterligare en nedsättning av de böter som de ålagts, har åsidosatt artikel 15.2 i förordning nr 17 eller, i vart fall, gemenskapsrättens allmänna principer om motivering av domstolsavgöranden och om att böter skall vara proportionerliga.
- 211 FEG har förebrått förstainstansrätten för att, i punkterna 85 och 436 i den överklagade domen, ha fastställt att kommissionen var ansvarig för att förfarandet blev utdraget, utan att ta någon hänsyn till detta för att motivera ytterligare en nedsättning av böterna.
- 212 Kommissionen har i detta hänseende gjort gällande att det är uppenbart att denna grund inte kan tas upp till sakprövning, eftersom det inte ankommer på domstolen att ersätta förstainstansrättens bedömning med sin egen, när förstainstansrätten har prövat det bötesbelopp som företag har ålagts på grund av överträdelser av gemenskapsrätten (se domen i det ovannämnda målet Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen, punkt 614). FEG har genom denna grund även ifrågasatt förstainstansrättens konstaterande av faktiska omständigheter, enligt vilket åsidosättandet av principen om en rimlig tidsfrist inte påverkade sammanslutningens förmåga att försvara sig.

- 213 Kommissionen har dessutom hävdade att förstainstansrätten prövade huruvida de särskilda omständigheterna i målet motiverade en nedsättning av de böter som FEG hade ålagts och i detta hänseende slog fast att en sådan nedsättning inte var motiverad (se punkterna 436–438 i den överklagade domen).
- 214 Kommissionen anser följaktligen att det är uppenbart att överklagandet, i den del det avser den sjunde grunden, skall avvisas eller, i vart fall, ogillas.
- 215 Även CEF har, i sitt yttrande över det meddelande om överklagandet som det fick i egenskap av intervenient i första instans, gjort gällande att den sjunde grunden inte kan tas upp till sakprövning, eftersom den i detta fall avser förstainstansrättens konstateranden av faktiska omständigheter som inte kan prövas på nytt inom ramen för förevarande överklagande.
- 216 CEF anser i andra hand att överklagandet inte kan bifallas på den sjunde grunden.

Domstolens bedömning

- 217 Det skall erinras om att förstainstansrätten är ensam behörig att kontrollera på vilket sätt kommissionen i varje enskilt fall har bedömt hur allvarligt de rättsstridiga

beteendena har varit. Inom ramen för överklagandet är syftet med domstolens kontroll dels att undersöka i vilken utsträckning förstainstansrätten rättsenligt har beaktat alla de faktorer som är väsentliga för bedömningen av hur allvarligt ett visst beteende har varit mot bakgrund av artikel 81 EG och artikel 15 i förordning nr 17, dels att undersöka om förstainstansrätten på ett tillfredsställande sätt har besvarat samtliga argument som sökanden har anfört i syfte att utverka att böterna undanröjs eller sätts ned (se bland annat domen i det ovannämnda målet Baustahlgewebe mot kommissionen, punkt 128).

218 Såsom framgår av punkterna 152 och 153 i det ifrågasatta beslutet, vilka citeras i punkt 9 i förevarande dom, har kommissionen genom att sätta ned böterna tagit hänsyn till att det administrativa förfarandet var utdraget, varvid kommissionen kan lastas för sistnämnda omständighet.

219 I punkt 438 i den överklagade domen konstaterade förstainstansrätten att "kommissionen på eget initiativ har nedsatt böterna. Möjligheten att medge en sådan nedsättning ingår i utövandet av kommissionens behörighet. Sökandena har inte åberopat någon omständighet som kan motivera att förstainstansrätten inom ramen för sin obegränsade behörighet skulle medge ytterligare en nedsättning av bötesbeloppet. Följaktligen kan sökandenas yrkande inte bifallas i detta avseende."

220 Eftersom detta konstaterande inte utgör någon felaktig rättstillämpning, kan överklagandet inte bifallas på den sjunde grunden.

Rättegångskostnader

- 221 Enligt artikel 122 första stycket i rättegångsreglerna skall domstolen besluta om rättegångskostnaderna när överklagandet ogillas eller när det bifalls och domstolen själv slutligt avgör tvisten. Enligt artikel 69.2 i rättegångsreglerna, vilken enligt artikel 118 skall tillämpas i mål om överklagande, skall tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna, om detta har yrkats. Eftersom FEG har tappat målet, med undantag för den grund som avser ett åsidosättande av principen om en rimlig tidsfrist, som likväl underkänts av domstolen, skall den förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna i förevarande mål. Vad gäller de rättegångskostnader som är hänförliga till de förfaranden i första instans som har lett till den överklagade domen, skall det fastställas att de, trots att nämnda dom delvis upphävs, alltså skall betalas av FEG, på det sätt som anges i punkt 2 i domslutet till nämnda dom.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

- 1) Den dom som har meddelats av Europeiska gemenskapernas förstainstansrätt den 16 december 2003 i de förenade målen T-5/00 och T-6/00, **Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied och Technische Unie mot kommissionen** upphävs endast i den del förstainstansrätten, vid prövningen av den grund som avser ett åsidosättande av principen om en rimlig tidsfrist, har underlåtit att undersöka huruvida den utdragna tiden, som skall tillskrivas Europeiska gemenskapernas kommission, för hela det administrativa förfarandet, inklusive det skede som föregick meddelandet om invändningar, kunde

inverka på de framtida försvarsmöjligheterna för Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied.

- 2) **Överklagandet ogillas i övrigt.**
- 3) **Den talan som Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied har väckt vid förstainstansrätten ogillas i den del den delvis stöds av den grund som avser ett åsidosättande av en rimlig tidsfrist.**
- 4) **Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied skall ersätta rättegångskostnaderna i förevarande mål. De rättegångskostnader som är hänförliga till de förfaranden i första instans som har lett till domen av den 16 december 2003 i de förenade målen T-5/00 och T-6/00, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied och Technische Unie mot kommissionen, skall alltså betalas av Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied, på det sätt som anges i punkt 2 i domslutet till nämnda dom.**

Underskrifter